

Ebû Dâvûd'un Cerh-Ta'dîl Metodu

Ebû Dâvûd's Jarh-Ta'deel Method

Dr. Öğr. Üyesi, Halil KAYA

h.kaya@beu.edu.tr

Bitlis Eren Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri

Bitlis Eren University, Faculty of Islamic Studies, The Department of Basic Islamic Sciences

 [0000-0002-9773-4988](https://orcid.org/0000-0002-9773-4988)

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received

11 Kasım / November 2023

Kabul Tarihi / Accepted

8 Mart / March 2024

Yayın Tarihi / Published

15 Mart / March 2024

Atıf Bilgisi / Cite as:

Kaya, Halil. "Ebû Dâvûd'un Cerh-Ta'dîl Metodu", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (Mart 2024), 476, 506.

<http://doi.org/1051702/esoguifd.1389352>.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology Bütün hakları saklıdır. / All right reserved. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esoguifd>

CC BY-NC 4.0 This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Etik Beyanı / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu, yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve bu araştırmanın desteklenmesi için herhangi bir dış fon almadıkları yazar tarafından beyan olunur / It is declared by the author that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study; that all the sources used have been properly cited; that no external funding was received in support of the research.

[1051702/esoguifd.1389352](http://doi.org/1051702/esoguifd.1389352).

Ebû Dâvûd'un Cerh-Ta'dîl Metodu

Öz ► Kur'ân-ı Kerim'den sonra en önemli dini kaynak şüphesiz sünnettir. Sünnet; sonraki nesillere, uygulama ve rivâyetler üzerinden ulaşmıştır. Bir rivâyetin sahihliğini tespit etmek için hem sened hem de metin yönünden araştırılması gerekir. Senedin iskeleti ise isnadda yer alan râvilerdir. Râvilerin sıhhatini konu edinen ilim de cerh-ta'dîl ilmidir. Bu nedenle ilk dönemlerden itibaren bu ilme önem verilmiş ve bu ilim zamanla sistematik bir hale getirilmiştir. Cerh-ta'dîl yönünden râvilerle ilgili değerlendirmelerde bulunan muhaddislerden biri de Yaḥyâ b. Ma'în, Aḥmed b. Ḥanbel gibi dönemin meşhur münekkitlerinden ders alan Ebû Dâvûd'dur. Bu çalışmada Ebû Dâvûd'un cerh-ta'dîl ile ilgili verdiği bilgilerden ve zikrettiği örneklerden hareketle onun cerh-ta'dîl metodu tespit edilerek râvi değerlendirmelerinde kullandığı cerh-ta'dîl lafızlarına değinilecektir. Ayrıca Ebû Dâvûd'un cerh-ta'dîl kaynaklarına ve bu alandaki konumuna da kısaca temas edilecektir. Ebû Dâvûd, râvileri birbirleriyle mukayese etmek, dolaylı yönde değerlendirmek gibi farklı şekillerde ele almıştır. Ayrıca bid'at ehli olan râvileri doğrudan cerh etmek yerine onları durumlarına göre değerlendirmeyi tercih etmiştir. Bunların yanında Ebû Dâvûd, tamamına yakını onun zamanında yaygın olan ve o dönemde kullanılan cerh-ta'dîl lafızlarına temas etmiştir. Yaḥyâ b. Ma'în, Aḥmed b. Ḥanbel gibi hocalarının tenkitlerine sıkça yer vermiş, bazen ise sadece münekkitlerin değerlendirmeleri ile iktifa etmiştir. Ayrıca râvilerle ilgili değerlendirmeleri genellikle münekkitlerin görüşleriyle örtüşmektedir. Nadir de olsa farklı düşündüğü durumlar olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Rical İlmî, Cerh, Ta'dîl, Ebû Dâvûd

Ebû Dâvûd's Jarh-Ta'deel Method

Abstract ► The Sunnah is undoubtedly the most important religious source after the Holy Quran. The Sunnah has reached the new generations through practices and narrations. In order to determine the authenticity of a narration, it must be investigated in terms of both the documentary proof and the text. The structural frame of the document consists of the names of narrators. The discipline that deals with the authenticity of narrators is called cerh-ta'dîl. Hence jarh-ta'deel has been a crucial criterion for this field of study since the early periods and has gained a systematic structure over time. One of the muhaddis s' who evaluated the narrators in terms of jarh-ta'deel is Abû Dâvûd, a disciple of Yaḥyâ b. Ma'în and Aḥmad b. Ḥanbal who were among the famous critics of their time. This study aims to evaluate the jarh-ta'deel method used by Abû Dâvûd through the information he provides and the examples he gives and to refer to the terminology he uses while criticizing the narrators. Additionally, Abû Dâvûd's sources of jarh-ta'deel and his position in this field will be briefly touched upon. Abu Dawud discusses the narrators in different ways, such as comparing them with each other and indirectly evaluating them. Moreover, instead of directly criticizing the heretical narrators, he prefers to evaluate them according to their situation. In addition to these, Abû Dâvûd benefits from almost all of the terms concerning jarh-ta'deel, which were widely used in his time. He frequently includes the criticisms of his teachers such as Yaḥyâ b. Ma'în and Aḥmad b. Ḥanbal, and sometimes he only contents with the evaluations of certain critics. Besides, his evaluations of the narrators generally coincide with the views of the critics and there are rare occasions when he isn't in agreement with the others.

Keywords: Hadith, Rijal Science, Jarh, Ta'deel, Abû Dâvûd

Giriş

Bütün alanlarda olduğu gibi dini ilimlerde de güvenilir vasıtalarla bilgiye ulaşmak esastır. Özellikle hadis ilminde râvilerin güvenilirliklerinin esas alınmasından dolayı bu ilmin en önemli konularından biri şüphesiz cerh-ta'dîl ilmi olmuştur. Hadis ıstılahında cerh “itkan sahibi bir âlimin, fısk, tedlîs ve yalancılık gibi kendisinde bulunan veya güvenilir râvilere muhalefet etmek gibi rivâyetinde bulunan bir kusurdan dolayı râviyi ve rivâyetini reddetmesidir.” Ta'dîl ise “râvinin rivâyetinin kabulünü gerektiren ehliyettir.” Buradan hareketle cerh-ta'dîl ilmi, “bir takım özel lafızlar kullanarak rivâyetlerinin kabulü veya reddi yönünden râvilerin hallerinden ve haklarında kullanılan lafızların mertebelerinden bahseden bir ilimdir.”¹

Ebû Dâvûd diye tanınan Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889) râvilerin cerh-ta'dîlleri ile ilgili değerlendirmede bulunan münekkitlerden biridir. Hicri 202'de doğan Ebû Dâvûd en meşhuru *Sünen* olmak üzere günümüze ulaşan ve ulaşmayan birçok eser telif etmiştir. Yahyâ b. Ma'în ve Aḥmed b. Ḥanbel gibi dönemin en önemli münekkitlerinden ders almıştır. Ebû Dâvûd'un kendisi ve eserleri ile ilgili birçok akademik çalışma yapılmıştır.² Cerh-ta'dîli hakkında ise herhangi müstakil bir çalışma olmadığından³ ve bu minvalde bir çalışmaya da ihtiyaç olduğu düşünüldüğünden onun bu alandaki konumu, metodu ve konuyla ilgili diğer bilgileri tespit edilerek tahlil edilecektir. Çalışmanın kaynakları şüphesiz Ebû Dâvûd'un eserleri ve özellikle *Suâlâtü Ebî 'Ubeyd el-Âcurri Ebâ Dâvûd Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî fî ma'rifeti'r-ricâli ve cerhihim ve ta'dîlihim*⁴ adlı eseri olmuştur. Söz konusu kitapta yer alan

¹ Emin Aşıkcutlu, *Hadiste Ricâl Tenkidi* (İstanbul: M.Ü. İFAV. Yayınları, 1997), 17-18.

² Ebû Dâvûd'un hayatı ve eserleri ile ilgili detaylı bilgi için bakınız: Mu'avviḍ b. Bilâl el-'Avfi, *Ebû Dâvûd es-Sicistânî ve eseruhu fî ilmi'l-hadîs* (Mekke: Câmî'atu'l-Melik 'Abdulazîz, Kulliyetu's-Şerî'a ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 1400/1980), 41-74; M. Yaşar Kandemir, “Ebû Dâvûd es-Sicistânî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/119-121; Mehmet Dinçoğlu, *Ebû Dâvûd'un Süneni: Kaynakları ve Tasnif Metodu* (Ankara: TDV Yayınları, 2012), 28-55.

³ Mu'avviḍ b. Bilâl el-'Avfi, *Ebû Dâvûd es-Sicistânî ve eseruhu fî ilmi'l-hadîs* adlı eserinde Ebû Dâvûd'un râvilerin cerh ve ta'dîlleri ile ilgili değerlendirmelerine temas etmiştir (bkz. *age.*, 454-468). Ayrıca Dinçoğlu, *Ebû Dâvûd'un Süneni* adlı çalışmasında yüzeysel olarak bu minvalde bir kısım bilgilere değinmiştir (bkz. *age.*, 387-392, 426-428).

⁴ “*Suâlât* teriminin, râvilerin çeşitli yönlerden tanıtıldığı ve cerh-ta'dîl yönünden değerlendirildiği soru-cevap yöntemini esas alan eserler için kullanıldığı söylenebilir. Buna göre *Suâlât*, hadis alanında kullanıldığında öğrencilerin muteber kabul edilen hocalara genelde râviler yer yer de illetli hadislerle ilgili sordukları sorulara karşılık aldıkları cevapları kaydetmeleri suretiyle telif edilen eserlere verilen isimdir.” (Mustafa Tatlı, *Hadis Edebiyatında Suâlât Türü Eserler* [İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2015], 22). Konuyla ilgili detaylı bilgi için söz konusu çalışmaya bakınız.

⁵ Ebû Dâvûd'un *Suâlât*'ının tamamının basılmış bir örneğine ulaşılamadığı için eksik ve 2 cilt olarak 'Abdulâfîm 'Abdulazîz el-Bestevî tarafından tahkik edilen baskı çalışmada esas alınmıştır. Ayrıca Muhammed 'Alî Kâsım el-'Ömerî tarafından tahkik edilen ve diğer baskıya göre daha da eksik olan bu baskı da çalışmada takip edilmiştir. Ebû Dâvûd, *Suâlât*'ında râvilerin cerh-ta'dîli yanında isimleri ve birbirleriyle semâ'ı olup olmadığı gibi konulara

bilgilerin çoğu Ebû Dâvûd'a ait olduğu için çalışmalarda bu eser Ebû Dâvûd'a nispet edilmiştir.⁶ *Suâlâtü Ebî Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî Şâhibu's-Sünen li'l-İmâm Aḥmed b. Ḥanbel fî cerḥi'r-ruvâti ve't-ta'dîlim*, adlı eserdeki bilgilerin çoğu ise Aḥmed b. Ḥanbel'e ait olduğu için bu eser Aḥmed'e nispet edilmiştir. Nitekim bir çalışmada, söz konusu eserde Ebû Dâvûd'un yedi râvi hakkında cerh-ta'dîl değerlendirmesi yaptığını ve iki râvinin de ismini belirttiğini ifade edilmiştir.⁷ Bu nedenle makalede Aḥmed b. Ḥanbel'in bu eseri incelenmemiştir. Ayrıca Ebû Dâvûd'un kitaplarının yanında az da olsa rical ve tabakat eserlerinin bir kısmından da istifade edilmiştir.

1. EBÛ DÂVÛD'UN CERH-TA'DÎL İLMİNDEKİ YERİ

Ebû Dâvûd'un râvi değerlendirmeleri ile ilgili görüşlerine Ḥatib el-Bağdâdî (öl. 463/1071), Mizzi (öl. 742/1341), Zehebî (öl. 748/1347) ve İbn Ḥacer (öl. 852/1458) gibi muhaddisler eserlerinde yer vermişlerdir. Ayrıca "Ebû 'Abdillâh İbn Mende (öl. 395/1005) sahih hadisleri tahric eden, sağlam ve illetli rivâyetleri birbirinden ayıran dört muhaddis olduğunu belirterek Buḥârî (öl. 256/870), Müslim (öl. 261/875), Ebû Dâvûd ve Ebû 'Abdirrahmân en-Nesâî'nin (öl. 303/915) isimlerini sıralamıştır."⁸ Zehebî de Ebû Dâvûd'u cerh-

---

da değinmiştir. Makalede isimleri geçen şahısların vefat tarihlerinin çoğu, *Suâlâtü Ebî 'Ubeyd el-Âcurri Ebâ Dâvûd es-Sicistânî* adlı eserin muhakkiklerinin verdiği tarihlerden alınmıştır. Söz konusu çalışmada vefat tarihleri verilmeyen râviler, diğer kaynaklardan tespit edilerek kaydedilmiştir.

⁶ Detaylı bilgi için bkz. Mu'avviḍ b. Bilâl el-'Avfî, *Ebû Dâvûd es-Sicistânî ve eseruhu fî ilmi'l-hadîs*, 384; Kandemir, "Ebû Dâvûd es-Sicistânî", 10/121; Dinçoğlu, *Ebû Dâvûd'un Süneni*, 44; Tatlı, *Hadis Edebiyatında Suâlât Türü Eserler*, 182-183.

⁷ Tatlı, *Hadis Edebiyatında Suâlât Türü Eserler*, 142. Yapılan araştırmaya göre bu yedi râviden sadece birinin adı Ebû Dâvûd'un *Suâlât*'ında geçiyor (ilgili râvi için bkz. Aḥmed b. Ḥanbel, *Suâlâtü Ebî Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî Şâhibu's-Sünen li'l-İmâm Aḥmed b. Ḥanbel fî cerḥi'r-ruvâti ve't-ta'dîlim*, thk. Ziyâd Muḥammed Manşûr [Medine: Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Ḥikem, 1994], 313-314; Ebû Dâvûd Süleymân b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, *Suâlâtü Ebî 'Ubeyd el-Âcurri Ebâ Dâvûd es-Sicistânî fî'l-cerḥi ve't-ta'dîl*, thk. Muḥammed 'Alî Kâsım el-'Ömerî [Y.y.: Mektebetü İbn Teymiyye, 1413], 122-123). Aḥmed b. Ḥanbel'in *Suâlât*'ında söz konusu kişinin cerh-ta'dîline yönelik bir bilgi yokken; Ebû Dâvûd'un *Suâlât*'ında ise Hüseyin el- Cu'fî adındaki bir kişi tarafından söz konusu kişinin cerhine işaret edecek bir ifade ile değerlendirilmiştir. Ebû Dâvûd'un *Suâlât*'ını tahkik eden 'Abdulâlim 'Abdulazîz el-Bestevî'nin baskısı Mektebetü'ş-Şâmile'de yer almadığı için söz konusu râviler, bu eserdeki râvilerle mukayese edilmemiştir.

⁸ Ebû Bekr Muḥammed b. 'Abdilgânî İbn Nuḳta el-Ḥanbelî, *et-Taḳyîd li-ma'rifeti ruvâti's-süneni ve'l-mesânid*, thk. Ebû İdrîs Şerîf b. Şâlih et-Teşâdî (Beyrut: Dâru'n-Nevâdir, 1435/2014), 1/314; Ebu'l-Ḥaccâc Yûsuf b. 'Abdirrahmân b. Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl fî esmâ'i'r-ricâl*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1403-1413/1983-1992), 11/365; Ebû 'Abdillâh Muḥammed b. Aḥmed b. Osmân b. Ḳaymâz ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmî'n-nübela*, thk. Şu'ayb el-Arnaût ve diğeri (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1402-1409/1982-1988), 13/212; Şeyma Büyükorhan, *Cerh-Ta'dîl İmamları ve Kategorileri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 117.

ta'dîl'de görüşlerine itimat edilen âlimlerin arasında zikretmiştir.⁹ Seḥâvî (öl. 902/1497) rical ile ilgili değerlendirmelerde bulunan münekkitler arasında Ebû Dâvûd'u da kaydetmiştir.¹⁰ Son dönemde yapılan akademik çalışmaların bir kısmında da Ebû Dâvûd'un adı münekkitler arasında zikredilmiştir.¹¹ Bununla birlikte münekkitleri, müteşeddîd, mütesahil ve mu'tedil diye üçe ayıran çalışmalarda Ebû Dâvûd'u bu gruplardan birine dâhil eden herhangi bir âlimin görüşüne ulaşamamıştır.¹² Son dönemlerde yapılan akademik çalışmaların üçünde mu'tedil,¹³ birinde ise mütesahil¹⁴ münekkitler arasında sayılmıştır. Buradan hareketle onun bu alanda diğer münekkitler kadar meşhur olmadığı anlaşılmaktadır. Ebû Dâvûd'u'n eserlerinde ve diğer kaynaklarda râvilerle ilgili zikrettiği bilgilere göre onu mütesahil veya mu'tedil münekkitlerden saymak yerine onun, ikisinin arasında bir yerde olduğunu belirtmek daha uygundur. Bununla birlikte mu'tedil münekkitlere daha yakın olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim bir râviyi Süfyân-i Sevrî'nin arkadaşı olarak nitelendirdikten sonra "متروك الحديث" (hadisi metrûktur)¹⁵ ifadesiyle cerh etmiştir. Diğer bir örnekte ise Yahya'nın (b. Ma'în) zayıf olarak değerlendirdiği bir râvi için kendisi "sika" demiştir. Dolayısıyla birinci

⁹ Ebû 'Abdillâh Muḥammed b. Aḥmed b. Osmân b. Ḳaymâz ez-Zehebî, "Zikru men yu'temedu ḳavluhu fi'l-cerhi ve't-ta'dîli", *Erbe'u resâil fi 'ulûmi'l-ḥadîs*, thk. 'Abdulfettâh Ebû Ğudde (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1410/1990), 193.

¹⁰ Muḥammed b. 'Abdirrâhmân es-Seḥâvî, "el-Mutekellimûne fi'r-ricâli", *Erbe'u resâil fi 'ulûmi'l-ḥadîs*, thk. 'Abdulfettâh Ebû Ğudde (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1410/1990), 107.

¹¹ Bkz. Aşikkutlu, *Hadiste Ricâl Tenkidi*, 57; Ahmet Yücel, *Hadis Usûlü* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2021), 126; Veysel Özdemir, "Cerh Ta'dil İlminde Müteşeddîd ve Mütesâhil Âlimler ve Uygulamalarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (Aralık 2014), 134; Büyükorhan, *Cerh-Ta'dil İmamları ve Kategorileri*, 12.

¹² Ebû'l-Ḥasenât Muḥammed 'Abdulḥay el-Leknevî, *er-Ref'u ve't-tekmîl fi'l-cerhi ve't-ta'dîl*, thk. 'Abdulfettâh Ebû Ğudde (Kahire: Dâru's-Selâm, 1421/2000), 130 (Ebû Ğudde, ilgili sayfanın Dipnotunda münekkitleri, müteşeddîd, mütesahil ve mu'tedil olmak üzere üç gruba ayırmış ve bir kısım münekkitlerin isimlerini de zikretmiştir. Ancak Ebû Dâvûd ile ilgili herhangi bir bilgiye yer vermemiştir). Veysel Özdemir de "Cerh Ta'dil İlminde Müteşeddîd ve Mütesâhil Âlimler ve Uygulamalarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar" adlı makalesinde Ebû Dâvûd'u münekkitler arasında zikretmekle birlikte onun adını bu üç gruptan herhangi birinin arasında zikretmemiştir. Keza Şeyma Büyükorhan, *Cerh-Ta'dil İmamları ve Kategorileri* adlı yüksek lisans çalışmasında Ebû Dâvûd'u genel olarak münekkitler arasında saymakla birlikte (bkz. *age.* 12) bu üç gruptan birine dâhil etmemiştir.

¹³ Mu'avviḍ b. Bilâl el-'Avfî, *Ebû Dâvûd es-Sicistânî ve eseruhu fi ilmi'l-ḥadîs*, 454; Aḥmed 'İd Aḥmed el-'Aṭafî, "Muştalaḥu 'leyse bihi be'sun' 'inde'l-İmâm Ebî Dâvûd es-Sicistânî", *Mecelletu Külliyyetü'd-Dirâsâtü'l-İslâmiyye ve'l-'Arabiyye li'l-Benât* 8/2 (2023), 335; Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 31 (eserin muhakkiki Muḥammed 'Alî Ḳâsım el-'Ömerî, Ebû Dâvûd'u mu'tedil münekkitler arasında değerlendirmiştir).

¹⁴ Tatlı, *Hadis Edebiyatında Suâlat Türü Eserler*, 186.

¹⁵ Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, *Suâlatu Ebî 'Ubeyd el-Âcurri Ebî Dâvûd Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî fi ma'rifeti'r-ricâli ve cerhihim ve ta'dilîhim*, thk. 'Abdulâlim 'Abdulazîz el-Bestevî (Mekke: Dâru'l-İstiḳâme, 1418/1997), 1/369. Ebû Ğudde, Ebû Dâvûd'a göre "metrûku'l-ḥadîs" kavramından kastedilen hadisinin terki üzerinde ittifak edilen kişiler olduğunu belirtmiştir (bkz. Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, "Risâletu'l-İmâm Ebî Dâvûd es-Sicistânî ilâ ehli Mekke fi vaşfi Sünenihi", *Selâsu resâile fi 'ilmi muştalaḥi'l-ḥadîs*, thk. 'Abdulfettâh Ebû Ğudde (Beyrût: Dâru'l-Beşâiru'l-İslâmiyye, 1426/2005), 33 (Dipnot: 2).

örnekteki kişiyi Süfyân'ın arkadaşıdır diye onunla ilgili hüküm vermede mütesahil; ikinci örnekteki kişiyi onun hocası Yaḥya, zayıf dediği için ise müteşeddid davranmamıştır.

Bunların yanında Ebû Dâvûd'un râvilerle ilgili yaptığı değerlendirmeler genellikle diğer münekkitlerin görüşleri ile örtüşmektedir. Bu itibarla zaman zaman râvilerin, cerhta'dîli ile ilgili kendi düşüncesini zikretmeden sadece münekkitlerin ifadelerini nakletmekle yetinmiştir. Ancak az da olsa onlardan farklı düşündüğü olmuş ve bu durumda kendi görüşünü belirtmiştir. Nitekim Ebû Dâvûd, hocası olan Yaḥyâ b. Ma'în'in 'Avvâm b. Ḥamza (öl. ?) için "لَيْسَ بِشَيْءٍ" dediğini ifade ettikten sonra "Biz ona ait münker bir hadisi bilmiyoruz"¹⁶ demiştir. Üstelik bir defasında sika olduğunu da belirtmiştir.¹⁷ Ebû Ğudde, Yaḥyâ b. Ma'în'e (öl. 233/848) göre "لَيْسَ بِشَيْءٍ" ifadesi genellikle râvinin zayıflığına işaret ettiğini, bazen ise râvinin az hadis rivâyet ettiğini belirtmek için kullandığını ifade etmiştir.¹⁸ Burada ise *Suâlât*'ın muhakkikinin de kaydettiği gibi râvinin zayıflığına işaret etmek için kullanmıştır.¹⁹ Kaynaklarda ise söz konusu râvinin hem cerhine hem de ta'dîline yönelik ifadeler yer almaktadır.²⁰ Başka bir râvi ile ilgili Aḥmed b. Ḥanbel'in (öl. 241/855) ondan hadis yazdığını ve onunla ilgili olumlu düşündüğünü belirtmekle birlikte kendisi, söz konusu kişinin zayıf olduğunu ve ondan hadis tahdis etmeyeceğini ifade etmiştir.²¹ Ayrıca O, bilgi sahibi olmadığı konularda "لا أعرفه" (tanımıyorum),²² "لا أدري" (bilmiyorum),²³ "لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ" (onunla ilgili bir bilgim yok)²⁴ gibi ifadeleri kullanarak objektif davranmıştır. Hatta zaman zaman kendi zabtı ile ilgili değerlendirmelerde de bulunmuştur. Nitekim bir hadisi naklettiğinde şöyle demiştir: "İstedığım gibi buradan itibaren Mûsâ b. İsmâ'il'den (öl. 223/838) zabt etmedim."²⁵ Diğer bir örnekte de Ebû Dâvûd'un bir rivâyetin ardından "Musedded'in (öl. 228/843) (naklettiği) hadiste bana 'وان' harfi gizli kalmıştır."²⁶ şeklinde açıklama yapması onun ilmi aktarmada ne kadar hassas davrandığının bir göstergesidir.

¹⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/377.

¹⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/435.

¹⁸ Leknevî, *er-Refu ve't-tekmîl fi'l-cerhi ve't-ta'dîl*, 215 (Dipnot: 4).

¹⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, thk. Muḥammed 'Alî Kâsım el-'Ömerî, 261 (Dipnot: 6).

²⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 22/426-427; Zehebî, *Siyer*, 6/355; Ebû 'Abdillâh Muḥammed b. Aḥmed b. Osman ez-Zehebî, *Mîzânü'l-İtidâl fi'naḳdi'r-ricâl*, thk. 'Alî Muḥammed Bicâvî (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 3/303.

²¹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 2/286.

²² Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/195, 228, 357, 362, 417, 444; 2/117.

²³ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/191, 198, 329, 377, 403, 411; 2/60.

²⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/263.

²⁵ Ebû Dâvûd Süleymân b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, *es-Sünen*, thk. Şu'ayb el-Arnaût-Muḥammed Karabolelî (Dımaşk: Dâru'r-Risâletu'l-Âlemiyye, 1430/2009), "Zekât", 4 (No. 1567). Söz konusu hadis, iki sayfayı aşan bir rivâyettir. Diğer rivâyet için bkz. Ebû Dâvûd, "Menâsik", 79 (No. 1994).

²⁶ Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 76 (No. 3226).

Ebû Dâvûd'un kaynaklarda yer alan cerh-ta'dîl ile ilgili değerlendirmeleri daha çok *Suâlatu Ebî 'Ubeyd el-Âcurri* adlı eserinde geçen bilgilerden müteşekkildir. Ayrıca Ebû Dâvûd'un bu eserinde tenkide tabi tuttuğu râvilerin vefatlarına bakıldığında çoğunun Ebû Dâvûd'un kendilerine yetişemediği kişilerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu değerlendirmelere ise hocalarından işittiği bilgilerden yola çıkarak ulaştığını söylemek mümkündür. Bunun yanında Ebû Dâvûd, diğer münekkitler gibi râvileri genellikle "لَيْسَ بِثِقَّةٍ", "ضعيف", "ثقة", "من الثقات" gibi ifadelerle cerh-ta'dîl yapmış ve sebebini açıklamamıştır. Öte taraftan az da olsa Ebû Dâvûd, cerh-ta'dîl'inin sebebini açıkladığı olmuştur. Nitekim Süfyân b. 'Uyeyne (öl. 198/814) tarikiyle nakledilen bir hadisi zikrettikten sonra "Bu cümle İbn 'Uyeyne tarafından yapılan bir tedlîstir. O, bu kelimeleri Zührî'den (öl. 124/742) işitmemiştir."²⁷ diyerek cerhin sebebini açıklamıştır.

2. EBÛ DÂVÛD'UN CERH-TA'DÎL KAYNAKLARI

Ebû Dâvûd, kendi döneminin en önemli münekkitlerinden Yahya b. Ma'în, Züheyr b. Harb b. Şeddâd el-Haraşî (öl. 234/848), Aḥmed b. Ḥanbel, Nasr b. 'Alî el-Cehdamî (öl. 250/864) gibi kişilerin talebesi olmuştur. Ayrıca Şu'be b. Ḥaccâc (öl. 160/776), Yahya b. Sa'îd el-Ḳaṭṭân (öl. 198/813) ve Süfyân b. 'Uyeyne gibi münekkitlerden de daha çok senedsiz olmak üzere cerh-ta'dîl ile ilgili nakiller yapmıştır. Söz konusu âlimlerin ricalle ilgili değerlendirmelerine sıklıkla başvuran Ebû Dâvûd, bazen kendi görüşünü zikretmeden sadece onların râvilerle ilgili kullandıkları cerh-ta'dîl lafızlarını zikretmekle yetinmiştir. Örneğin Ebû Dâvûd, Yahya b. Sa'îd,²⁸ Yahya b. Ma'în²⁹ ve Nasr b. 'Alî'nin³⁰ râviler için kullandıkları "لَيْسَ بِثِقَةٍ" (bir şey değildir), ifadesini onlardan nakletmekle yetinerek devamında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Keza "لَيْسَ بِثِقَةٍ" (güvenilir değildir),³¹ "لا بأس به" (kendisinde bir problem yoktur),³² "رجل صالح" (iyi bir kişidir),³³ "شيخ صالح" (iyi bir kişidir),³⁴ "صالح الحديث" (hadisleri itibar için yazılır),³⁵ ve "من الثقات" (güvenilir râvilerdendir)³⁶ lafızlarını Aḥmed b. Ḥanbel'den; "ضعيف" (zayıftır),³⁷ "صديق" (doğru sözlüdür)³⁸ ve "لَيْسَ بِهِ أَس" (kendisinde bir problem yoktur)³⁹

²⁷ Ebû Dâvûd, "Ṭalâk", 31 (No. 2268). Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde sadece bir yerde tedlis terimini kullandığı ifade edilmiştir (bkz. Dinçoğlu, *Ebû Dâvûd'un Sünen'i*, 390).

²⁸ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/439.

²⁹ Bazı örnekler için bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/249, 271, 366, 423, 425, 440; 2/86, 144-145, 171.

³⁰ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/434.

³¹ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/438.

³² Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/323; 2/142, 262.

³³ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/343-344.

³⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/353.

³⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/321.

³⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/324.

³⁷ Bazı örnekler için bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/169-170, 230, 309, 445; 2/62, 76.

³⁸ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/436.

ifadelerini Yahya b. Ma'în'den; “لا يحدث عنه” (kendisinden hadis nakletmezdi) cümlesini ise Yahya b. Sa'îd⁴⁰ ve Nasr b. 'Alî'den⁴¹ nakletmiştir. “ثقة” (güvenilirdir) ifadesini de Süfyân b. 'Uyeyne,⁴² Yahya b. Ma'în,⁴³ Züheyr b. Hârb,⁴⁴ Aḥmed b. Ḥanbel⁴⁵ ve Yezîd b. Muḥammed ed-Dîmeşkî'den (öl. 276/889)⁴⁶ aktarmıştır. Ebû Dâvûd'un ta'dîl lafızları içerisinde zikrettiği en abartılı kullanım ise “ثقة ثقة ثقة” lafzı olup bunu da Aḥmed b. Ḥanbel'den nakletmiştir.⁴⁷ Bunun yanında Ebû Dâvûd, bir râvi için “شيخ ضعيف” (zayıf bir râvidir) ifadesini kullandıktan hemen sonra aynı lafızları Yahya b. Ma'în'den de işittiğini dile getirmiştir.⁴⁸ Öte yandan Ebû Dâvûd'un kendisinin doğrudan kullanmadığı ancak başka münekkitlerin istimal ettikleri cerh-ta'dîl lafızları da bulunmakta ve onlardan naklettiği bu ifadelerden bir kısmı şöyledir: “يشد أركان” (yalanın direklerini sağlamlaştırıyor),⁴⁹ “وكان نسيئاً” (unutkandı),⁵⁰ “ضالٌّ مضلٌّ” (sapıtmış ve sapıttırır),⁵¹ “كيس” (zekidir),⁵² “مطبوع الحفظ” (hıfzın kaynağıdır),⁵³ “شيخ صالح” (hadisleri itibar için yazılabilen bir râvidir),⁵⁴ “أعلم التابعين” (tabiînlerin en bilginidir).⁵⁵ Ebû Dâvûdun *Suâlât*'ının muhakkinin belirttiğine göre Ebû Dâvûd, Yahya b. Ma'în'den en az 81; Aḥmed b. Ḥanbel'den ise 100'den fazla cerh-ta'dîl ile ilgili nakilde bulunmuştur.⁵⁶

3. EBÛ DÂVÛD'UN CERH-TA'DÎL METODU

Ebû Dâvûd, râvileri değerlendirirken genellikle direk “güvenilirdir” veya “zayıftır” gibi cerh-ta'dîl lafızları kullanmıştır. Bazı râvileri ise farklı yöntemlerle tenkide tabi tutmuş. Aşağıda bunlara temas edilecektir.

³⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/304. Aynı ifade ile Vekî'den aldığı bilgi için bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/158.

⁴⁰ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/421.

⁴¹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/445.

⁴² Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/238.

⁴³ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/182; 2/91.

⁴⁴ Ebû Dâvûd, “Buyû” 47 (No. 3440);

⁴⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/286, 287-288, 320, 323.

⁴⁶ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 109 (No. 5081).

⁴⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 2/234.

⁴⁸ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/415.

⁴⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/261. Bu cümleyi senedle Süfyân es-Sevrî'den (öl. 161/778) nakletmiştir.

⁵⁰ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/340. Bu ifadeyi Şu'be b. Ḥaccâc'dan (öl. 160/776) almıştır.

⁵¹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/419. Bu cümleyi Ebu'l-Velîd eṭ-Ṭayâlisî'den (öl. 227/841) nakletmiştir.

⁵² Ebû Dâvûd, “Şalât”, 323 (No. 1391) (Aḥmed b. Ḥanbel'den almış); Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/436, 2/190 (Yahya b. Ma'în'den almış).

⁵³ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/259. Bu cümleyi Aḥmed b. Ḥanbel'den almıştır.

⁵⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/353. Bu cümleyi Aḥmed b. Ḥanbel'den almıştır.

⁵⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/329. Bu cümleyi Süfyân es-Sevrî'den nakletmiştir.

⁵⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/85-86.

3.1. Râvileri Birbirleriyle Mukayese Ederek Değerlendirmesi

Ebû Dâvûd, bazen râvileri birbirleri ile mukayese ederek cerh etmiştir. Bu metodu diğer bir kısım münekkitlerden farklı olarak uygulanmaktadır. Çünkü münekkitlerden bir kısmı râvileri sadece birbirleriyle karşılaştırmakla yetinir. Ebû Dâvûd ise mukayese yaptıktan sonra ikisinden birinin cerh-ta'dîl durumunu da açıklıyor. Örneğin Eclâh b. 'Abdillâh'ın (öl. 145/762), Eş'aş b. Sivâr el-Kindî'den (öl. 136/753) daha üstün olduğu mukayesesini yaptıktan sonra Eclâh'ın zayıf olduğunu belirtmiştir.⁵⁷ Buna göre Eş'aş daha da zayıf bir râvi oluyor. Nitekim biraz sonra da değinileceği gibi Ebû Dâvûd da Eş'aş'ı zayıf râvi olarak nitelendirmiştir. Başka bir örnekte ise Eclâh'ın, Dâvûd el-Evdî'nin (öl. 151/767) üstünde (yani ondan daha iyi) olduğunu, Dâvûd'un ise "metrûk" olduğunu belirtmiştir.⁵⁸ Buna göre Eclâh'ın durumu ile ilgili ikinci ifadeden her ne kadar ta'dîl gibi bir anlam ortaya çıksa da bir öncekinden de anlaşıldığına göre zayıftır. Dolayısıyla Ebû Dâvûd'un bu tarz ifadelerini, gerekli araştırma yapılmadan doğrudan cerh veya ta'dîl olarak değerlendirmek doğru olmaz. Başka bir yerde ise Âcurrî (öl. 360/970), Ebû Dâvûd'a Eş'aş ile İsmâ'îl b. Müslim'den (öl. ?) hangisinin üstün olduğunu sorduğunda Ebû Dâvûd, İsmâ'îl'in Eş'aş'den daha aşağıda olduğunu; Eş'aş'ın ise zayıf olduğunu ifade etmiştir.⁵⁹ Buna göre İsmâ'îl daha da zayıf bir râvi konumuna düşüyor. Kaynaklarda da ağırlıklı olarak söz konusu râvilerin münekkitler tarafından cerh edildiklerine yönelik ifadeler yer almaktadır.⁶⁰ Öte yandan Ebû Dâvûd, râvileri birbirleri ile mukayese ederek ta'dîl de etmiştir. Nitekim Beyan'ın (öl. ?) Muṭarrif'ten (öl. 141/758) üstün olduğunu ve Muṭarrif'in sika olduğunu belirtmiştir.⁶¹ Dolayısıyla Beyan'ın daha da güvenilir bir kişi olduğu anlaşılmaktadır. Keza Ebû Dâvûd'a Deylem b. Ğazvân (öl. ?) sorulduğunda "لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ" (kendisinde bir beis olmadığını) belirtmiştir. Devamında Deylem ile Hişam b. Ḥassân'dan (öl. 148/765) hangisinin ona göre daha sevimli/makbul olduğu sorusu yöneltildiğinde ise Ebû Dâvûd, Hişam'ın onun çok çok üstünde olduğunu belirtmiştir.⁶² Bu bilgilere göre Hişam'ın güvenilir bir râvi olduğu anlaşılmaktadır. Keza kendisine Eyâs b. Ebî Temîme (öl. ?) sorulduğunda "sika" olduğunu ifade ederken, Eyâs b. Dağfel'in (öl. ?) ondan daha da önde

⁵⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/318. Ebû Dâvûd, Eclâh'ı zayıf olarak nitelendirdiği halde *Sünen*'inde Eclâh vasıtasıyla nakledilen bir rivâyete yer vermiştir (bkz. Ebû Dâvûd, "Edeb", 157 [No. 5220]).

⁵⁸ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/319.

⁵⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/274.

⁶⁰ Eclâh b. 'Abdillâh için bkz. Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Başrî, *eṭ-Ṭabaḳâtü'l-kübrâ*, thk. Muhammed 'Abdulkâdir 'Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418/1997), 6/336-337 ve Ebû Aḥmed 'Abdullâh b. 'Adî el-Cürçânî, *el-Kâmil fi'd-ḍu'afâi'r-ricâl*, thk. 'Âdil Aḥmed 'Abdulmevcûd-'Ali Muhammed Mu'avviḍ (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 2/136; Eş'aş' b. Sivâr için bkz. Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 3/266-269; Dâvûd b. Yezîd el-Evdî için bkz. Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 8/468-469; İsmâ'îl b. Müslim için bkz. Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 3/201-204.

⁶¹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/316.

⁶² Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/367.

olduğunu vurgulayarak İbn Dağfel'in sikalığını da bu şekilde ifade etmiştir.⁶³ Diğer bir örnekte Ebû Dâvûd, "Süfyân es-Sevrî (öl. 161/778), Ebû Mu'âviye'den (öl. 195/810) daha hafızdır" diyerek Süfyân'ın zabtına işaret etmiştir.⁶⁴ Keza Enes'ten (r.a.) (öl. 93/711-12) nakilde bulunanlar arasında en sağlam Kâtâde (öl. 118/736) daha sonra Sâbit (öl. 123/740) geldiğini;⁶⁵ diğer bir örnekte de Ebû Dâvûd, üç hocasından tahdis ettiği bir haberi naklettikten sonra "Bu hadisi, en güçlü/sağlam bilen/aktaran Maḥmut (öl. 249/863)"⁶⁶ olduğunu ifade ederek söz konusu kişileri ta'dîl yönünden birbiriyle mukayese etmiştir. Ebû Dâvûd, başka bir yerde ise tabîinden isnadı en iyi olan kişinin Ḳays b. Ebî Ḥâzim (öl. 90/708) olduğunu ve onun Aşere-i Mübeşşere'den 'Abdurrahmân b. 'Avf (öl. 32/652) dışındakilerden hadis rivâyet ettiğini belirtmiştir.⁶⁷

Münekkitler, râvileri birbirleriyle mukayese ederek değerlendirirken daha çok "ondan daha iyi" veya "ona göre zayıf" gibi karşılaştırmalar yapmışlardır. Yani söz konusu kişinin mutlak anlamda zayıf veya güvenilir olduğuna dair herhangi bir bilgi vermiyorlar ve bu şekilde yapılan bazı mukayeseler nisbi olabiliyor. Ebû Dâvûd ise yukarıda zikredilen örneklerden de anlaşıldığı üzere zaman zaman mukayese ettiği râvilerden birinin mutlak anlamda durumunun nasıl olduğunu açık bir şekilde "zayıftır" veya "güvenilirdir" gibi ifadelerle açıklamıştır. Örneğin yukarıda da zikredildiği gibi Ebû Dâvûd, Eclâḥ'ın Eş'as'den daha üstün olduğu karşılaştırmasını yaptıktan sonra mukayeseden bağımsız olarak Eclâḥ'ın zayıf olduğunu da belirtmiştir.

3.2. Râvileri Nisbi Cerh-Ta'dîl ile Değerlendirmesi

Bir önceki konuda Ebû Dâvûd, râvileri birbirleriyle mukayese etmekle birlikte mutlak anlamda da cerh-ta'dîllerine değiniyordu. Burada ise râvileri mutlak olarak değil de bazı özelliklerine göre nisbi/şartlı yönde cerh-ta'dîle tabi tutmuştur. Örneğin Ebû Dâvûd, 'İkrime b. 'Ammâr (öl. 159/775) adındaki râvinin sika olduğunu ancak Yaḥyâ b. Ebî Kesîr'den (öl. 132/749) naklettiği hadislerde "iztirâb/uyumsuzluk" olduğunu ifade ederek sadece belli bir kaynaktan aldığı rivâyetleri cerh etmiştir.⁶⁸ Diğer bir örnekte ise Ebû Dâvûd, 'Abdu'l-Ḳudûs (öl. 160-170) adındaki râvi hakkında "O, hiçbir şey değildir. Oğlu ondan daha da kötüdür."⁶⁹ diyerek baba oğul karşılaştırması yapmıştır. Öte yandan Ebû Dâvûd, Ḥuseyn b. Ḥuleyf'in (öl. ?)

⁶³ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/422. Aynı sayfada Ebû Dâvûd, Eyâs b. Dağfel'in sika olduğunu açık bir şekilde belirtmiştir.

⁶⁴ Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 47 (No. 3173). Diğer bir örnek için bkz. Ebû Dâvûd, "itâk", 8 (No. 3952).

⁶⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/445.

⁶⁶ Ebû Dâvûd Süleymân b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, *el-Merâsil*, thk. Şu'ayb el-Arnaûṭ (Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1418/1998), 219.

⁶⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/269.

⁶⁸ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/378-379.

⁶⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/329.

'Abdul'alâ'dan (öl. 189/804) aldığı rivâyetlerde sebt/sağlam olduğunu söyleyerek⁷⁰ söz konusu kişinin ilgili kaynaktan aldığı rivâyetlerin sağlamlığına dikkat çekmiştir. Keza Mubârek b. Feđâle'nin (ö. 166/782) tedlis yaptığını vurguladıktan sonra söz konusu râvinin "Heddesenâ" diyerek naklettiği rivâyetlerde sebt/sağlam olduğunu belirtmiştir.⁷¹ Aynı şekilde Ebû Mu'âviye (öl. 195/810) adındaki râvi hakkında 'Ameş'den (öl. 148/765) başka birinden hadis naklettiğinde hatalarının çoğaldığını belirten⁷² Ebû Dâvûd, nisbi ta'dîl yapmıştır. Ancak Ebû Dâvûd, Ebû Mu'âviye'nin 'Ameş dışındaki râvilerden naklettiği bazı hadisleri de *Sünen*'ine almıştır.⁷³ Bu rivâyetlerin birçoğunda Ebû Mu'âviye ile birlikte söz konusu hadisi nakleden başka râvilerin isimlerine de yer vermiştir. Ebû Dâvûd, 'İmrân b. Dâver el-Çaṭṭân'ın (öl. ?), Baḥr b. Keniz es-Sekâî'den (öl. 160/) üstün ve Baḥr'ın "metrûk" olduğunu ifade ederek 'İmrân'ı nisbeten ta'dîl etmiştir.⁷⁴ Bir defasında ise Baḥr'ı "zayıf" bir râvi olarak nitelendirmiştir.⁷⁵ Zikredilen örneklerden de anlaşılıyor ki Ebû Dâvûd, bazı râvileri nakillerde buldukları hocalarına veya haberleri naklederken kullandıkları eda lafızlarına göre değerlendirmeye tabi tutmuştur. Bir kısmını ise diğer râvilerle mukayese etmiştir.

3.3. Râvileri Lika ve Sema' Durumuna Göre Değerlendirmesi

Ebû Dâvûd, diğer münekkitler gibi râvilerin birbirleriyle sema' (iletişim halinde) olup olmadığına önem vermiş ve yeri geldikçe sema' ile ilgili şüphe olan râvileri açıklamıştır. Nitekim Hz. Peygamber ile likası olan ve olmayan bazı kişileri/sahabileri zikretmiştir. Örneğin Hareşe b. Ḥur (öl. 74/693) ile kız kardeşi Sellâme bint Ḥur'un (öl. ?) Hz. Peygamber ile sohbetleri olduğunu ifade etmiştir.⁷⁶ İbn Sa'd (öl. 230/845) da Sellâme bint Ḥur'un Hz. Peygamber'den sadece bir hadis rivâyet ettiğini belirtmiştir.⁷⁷ Ancak Ṭaberânî (öl. 360/971), söz konusu sahabi kanalıyla biri tekrarlı olmak üzere dört rivâyeti eserine almıştır.⁷⁸ Keza Ebû Dâvûd, Ṭarîk b. Şihâb'ın (öl. 83/702) ise Hz. Peygamber'i gördüğü halde ondan herhangi bir şey (hadis) işitmediğini ifade ederken⁷⁹ İbn Ḥacer söz konusu sahabinin rivâyetlerinin sahabe

⁷⁰ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/355.

⁷¹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/390.

⁷² Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/295.

⁷³ Bazı örnekler için bkz. Ebû Dâvûd, "Ṭahâret" 20 (No. 41), 119 (No. 317); "Nikâḥ" 11 (No. 2064); "Cihâd" 103 (No. 2645).

⁷⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/163.

⁷⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/129.

⁷⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/343-344.

⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, 8/238.

⁷⁸ Rivâyetler için bkz. Ebu'l-Ḳāsim Süleymân b. Aḥmed et-Ṭaberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, thk. Ḥamdî Abdülmecîd es-Selefi (Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.), 24/310-311 (No: 781, 782,783, 784).

⁷⁹ Ebû Dâvûd, "Şalât", 214 (No. 1067).

mürseli ve makbul olduğunu beyan etmiştir.⁸⁰ Bunun yanında Ebû Dâvûd, 'Abdullâh b. Ma'kûl b. Muqarrin'in (öl. 88/706) Hz. Peygamber'e yetişmediğini/görmediğini belirtmiştir.⁸¹ İbn Hacer de aynı kişinin sahabi olmadığını ifade etmiştir.⁸² Öte taraftan Ebû Dâvûd, hangi tabiinlerin hangi sahabiler ile görüştiklerini ve hangilerinden (hadis) rivâyet edip etmediklerini de açıklamıştır. Örneğin 'Âbis b. Rabî'a (öl. ?) adındaki kişinin Hz. Ömer'den (öl. 23/644) hadis işittiğini ve (muhadramundan) olduğunu dile getirmiştir.⁸³ Ebû Dâvûd, İbrâhîm et-Teymî'nin ise Hz. 'Âişe'den (öl. 58/678),⁸⁴ Beyân b. Bişr'in (öl. ?) de Enes'ten,⁸⁵ (hadis) işitmediğini belirtmiştir. Buḥârî (öl. 256/869) ise "Beyân b. Bişr'in Enes'ten hadis işittiğini denildiği" ifade etmiştir.⁸⁶ Buḥârî, söz konusu bilginin sağlamlığından emin olmadığı için tamriz sığasıyla nakletmiştir. Keza Hîlâs (öl. ?) adındaki râvinin Hz. 'Alî (öl. 40/661) ve Ebû Hureyre'den (öl. 58/678) hadis işitmediğini,⁸⁷ 'Atâ el-Ḥurâsânî'nin (öl. 135/752) de İbn 'Abbâs'ı (öl. 68/687-88) görmediğini ve ona yetişmediğini kaydetmiştir.⁸⁸

Bunların yanında Ebû Dâvûd, râvilerin birbirlerinden hadis sema edip etmediklerine de zaman zaman yer verir. Örneğin Mis'ar'in (öl. 155/771) 'Abde b. Ebî Lubâbe'den (öl. 127/744 civari) (hadis) işitmediğini belirtmiştir.⁸⁹ Aynı şekilde Ḥaccâc'ın (öl. 145/762) da Zührî'den (öl. 124/742) hadis işitmediğini ve onu görmediğini ifade etmiştir.⁹⁰ Ebû Dâvûd, bazen sadece râviyi tanıtmakla⁹¹ yetinirken bazen tanıttığı râvinin kimlerden hadis aldığını ve kendisinden kimlerin rivâyetler naklettiğine⁹² de değinir. Cerh-ta'dîl ilmi açısından bu bilgilerin tümü râvilerin birbirleriyle karşılaşır karşılaşmadığını tespit etmek için önemli olduğundan dolayı burada onlara yer verilmiştir.

⁸⁰ Ebu'l-Faḍl Aḥmed b. 'Alî b. Muḥammed b. Aḥmed b. Ḥacer el-'Aşkalânî, *el-İşâbe fi temyîzi's-şahâbe*, thk. 'Abdullâh b. 'Abdulmuḥsin et-Türkî (Kahire: y.y., 1429/2008), 5/383-385.

⁸¹ Ebû Dâvûd, "Ṭahâret", 133 (No. 381).

⁸² İbn Hacer, *İşâbe*, 8/310-311.

⁸³ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/331.

⁸⁴ Ebû Dâvûd, "Ṭahâret", 67 (No. 178).

⁸⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/313.

⁸⁶ Ebû 'Abdillah Muḥammed b. İsmâil el-Buḥârî, *Târîḥu'l-kebîr* (Beirut: Dâru'l- Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 2/133.

⁸⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/431-432.

⁸⁸ Ebû Dâvûd, *Merâsil*, 257. Diğer bazı örnekler için bkz. Ebû Dâvûd, "Şalât", 153 (No. 886), 222 (No. 1083); "Et'ime", 20 (No. 3779); "Ḥurûf" (No. 3990) [Ḥurûf bölümünde bablar yoktur]; "Libâs", 34 (No. 4104); "Ḥâtem", 8 (No. 4239); *Merâsil*, 98.

⁸⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/258.

⁹⁰ Ebû Dâvûd, "Menâsik", 77 (No. 1978).

⁹¹ Bazı örnekler için bkz. Ebû Dâvûd, "Şalât", 359 (No. 1525); Ebû Dâvûd Süleymân b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, *Kitâbu'z-Zühd*, thk. Dîyâu'l-Ḥasen es-Selefi (Bombay: ed-Dâru's-Selefiyye, 1413/1993), 186, 273, 275; Ebû Dâvûd, *el-Merâsil*, 178; *Suâlât*, 1/292, 293, 427, 429.

⁹² Bazı örnekler için bkz. Ebû Dâvûd, "Ṭahâret", 54 (No. 145); "Ṭalâk" 6 (No. 2188); Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/258.

3.4. Râvileri, Naklettikleri Rivâyetler Üzerinden Değerlendirmesi

Ebû Dâvûd, bazı râvileri naklettikleri hadisler üzerinden cerh-ta'dîle tabi tutmuştur. Nitekim kendisine Bilâl b. Ebî Burde'nin (öl. 120/737) naklettiği bir hadisi sorulduğunda bunun bir şey olmadığını⁹³ daha vahim rivâyetleri de naklettiğini vurgulayarak rivâyeti üzerinden onu cerh etmiştir. Bazı râvileri ise rivâyet ettikleri haberlerden yola çıkarak zabtlarına yönelik tenkitlerde bulunmuştur. Örneğin Bişr b. Mufađdal (öl. 187/802) kanalıyla bir rivâyeti zikrettikten sonra onun hata yaptığını belirtmiştir.⁹⁴ Başka bir râvi ile ilgili bir hadisi naklettikten sonra özetle şöyle demiştir: Bu kelime mahfûz değildir. Vehim/hata İbn İdrîs (öl. 192/807) veya Muḥammed b. 'Alâ'dan (öl. 248/862) kaynaklanmıştır.⁹⁵ Benzer bir şekilde rivâyetinden hareketle Ḥâris b. Vecîh (öl. ?) hakkında hadisinin münker ve kendisinin de zayıf olduğunu ifade etmiştir.⁹⁶ Başka bir yerde Ebû Dâvûd, Ḥabîb'in (öl. 119/736) 'Âşım'dan (öl. 174/790) naklettiği bilgilerden (rivâyetlerden) sağlam olan bir şeyin (rivâyetin) bulunmadığını belirterek rivâyete dayalı bir değerlendirmede bulunmuştur.⁹⁷

3.5. Bid'at Ehli Olan Râvilerle İlgili Değerlendirmeleri

Ebû Dâvûd, bid'at ehli olan râvileri cerh-ta'dîl açısından değerlendirmiştir. Özellikle Kaderiyye mezhebine mensubiyetle nitelendirdiği birçok râvinin durumu ile ilgili bilgi vermiştir.⁹⁸ Örneğin bir râvi için "kaderî olmakla birlikte kendisinden hadis yazdım" diye belirtmiştir.⁹⁹ Diğer bir râvi için de "Kaderiyye'ye mensub şadûk biri olduğunu" ifade etmiştir.¹⁰⁰ Başka bir râviyi de "Kaderiyye ile itham edilen 'şâliḥu'l-ḥadîs'" olarak nitelendirmiştir.¹⁰¹ Keza bir râvi ile ilgili şöyle demiştir: "Şadûktur ve Kaderiyye görüşüne doğru biraz gittiğini/meylettiğini düşünüyorum."¹⁰² Ebû Dâvûd, Şi'a'dan olan bazı râvileri de değerlendirmeye tabi tutmuştur.¹⁰³ Nitekim Âcurrî, Ebû Dâvûd'a bir râvi hakkında sorduğunda

⁹³ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 96. Eserin muhakkiki Muḥammed 'Alî Kâsım el-'Ömerî ise hatanın Bilâl b. Ebî Burde'den kaynaklanmadığını bilakis rivayeti ondan nakleden Sehl adındaki râviden kaynaklandığını belirtmiştir.

⁹⁴ Ebû Dâvûd, "Ferâid", 4 (No. 2891). Diğer örnekler için bkz. Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 60 (No. 3200); "Buyu", 57 (No. 3465). Ebu Dâvûd'un kaydettiği bilgilere göre bu hataların tümü şahıs isimleri ile ilgilidir.

⁹⁵ Ebû Dâvûd, "Nikâh", 23 (No. 2094). Diğer bazı örnekler için bkz. Ebû Dâvûd, "Ṭahâret", 105 (No. 281), 106 (No. 285), 107 (No. 292); "Şalât", 69 (No. 604); "Nikâh", 44 (No. 2159).

⁹⁶ Ebû Dâvûd, "Ṭahâret", 95 (No. 248); Dinçoğlu, *Ebû Dâvûd'un Sünen'i*, 383.

⁹⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/301. Bu örnekte yer alan iki râvinin vefat tarihlerine baktığımızda hadis usulünde "rivâyetu'l-ekâbir 'ani'l-eşâğir" diye nitelenen büyüklerin küçüklerden rivâyet etmesi söz konusudur.

⁹⁸ Kaderiyye olarak nitelendirdiği bazı râviler için bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/315, 336, 349, 355, 379, 408, 420; 2/207, 220.

⁹⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/359.

¹⁰⁰ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/354-355.

¹⁰¹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/355.

¹⁰² Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/349.

¹⁰³ Şi'a olarak nitelendirdiği bazı râviler için bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/262, 263, 276, 425-426.

onun Şi'a'dan olduğunu belirtmiştir. Durumu nasıl diye sorduğunda ise “kendisiyle ilgili bilgim yok” diyerek objektif davranmıştır.¹⁰⁴ Görülmektedir ki Şi'î'dir diye hemen cerh etme yoluna gitmemiştir. Başka bir defasında ise Şi'î olan bir râviyi “şadûk” olarak nitelendirmiştir.¹⁰⁵ Keza kaynaklarda Şi'î diye nitelendirilen ve cerh edilen ‘Amr b. Sâbit’in (öl. 172/788)¹⁰⁶ kötü biri olduğunu söylemekle birlikte “hadislerinin Şi'a'nın hadislerine benzemediğini ve hadislerinin müstakim (sağlam) olduğunu” belirtmiştir.¹⁰⁷ Ebû Dâvûd, *Sünen*'inde de söz konusu râvinin “Râfizî olduğunu” vurgulamakla birlikte “hadiste şadûk olduğunu” ifade etmiştir.¹⁰⁸ Ebû Dâvûd, başka bir râviyi ise “Şi'îliğin propagandasını yapıyor.”¹⁰⁹ diyerek cerh etmiştir. Ayrıca Ebu Dâvûd, Murcie'den bazı râvilere de dikkat çekmiştir.¹¹⁰ Örneğin Ebu Dâvûd, Eyyub b. ‘Â'iz'in (öl. ?) sika olmakla birlikte Murcie'den olduğunu vurgulamıştır.¹¹¹ Başka bir râvinin durumu ile ilgili de “Murcie'den olmakla birlikte hadiste sebt/sağlam olduğunu” belirtmiştir.¹¹² Cehmiyye'den olan bir râvi için ise “hadisini (insanların) terk ettiğini” ifade etmiştir.¹¹³ Haricilerle ilgili ise şöyle demiştir: “Heva (bid'at) ehlinde Haricilerden hadisi daha sağlam olan biri yoktur.”¹¹⁴

Yukarıda kaydedilen örneklerden de anlaşıldığı gibi Ebû Dâvûd, bid'at ehli olan râvileri doğrudan cerh etmek yerine onları durumlarına göre değerlendirmeyi daha doğru bulmuş ve bu metodu tercih etmiştir.

4. RÂVİLERİN CERH-TA'DİLİ İLE İLGİLİ YAPTIĞI BAZI DEĞERLENDİRMELER

Ebû Dâvûd, bazı râvileri doğrudan “zayıftır” veya “sikadır” gibi ifadeler kullanarak cerh-ta'dil etmemiştir. Onların cerh-ta'diline delalet eden ifadeler kullanarak dolaylı yönde tenkide tabi tutmuştur. Örneğin Ebû Dâvûd'a kıraat metoduyla hocalarından aldığı hadisler arz edilirken (okunurken), Süfyân b. Vekî (öl. 247/861) kanalıyla bir hadis okunduğunda bu rivâyeti dinlemek istemedi.¹¹⁵ Bu bilgilerden anlaşılıyor ki bu hocasının rivâyetlerine sıcak bakmamış ve bundan dolayı dinlemek de istememiştir. Diğer bir örnekte de Ebû Ishâk es-

¹⁰⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/263.

¹⁰⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/262.

¹⁰⁶ Ebû ‘Abdillâh Muḥammed b. Aḥmed b. Osmân b. Ḳaymâz ez-Zehabî, *Târîḥu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Beşşâr ‘Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmî, 1424/2003), 4/700.

¹⁰⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/341-342.

¹⁰⁸ Ebû Dâvûd, “Ṭahâret” 106 (No. 287).

¹⁰⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/425-426.

¹¹⁰ Murcie olarak nitelendirdiği râviler için bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/300, 317, 339; 2/298.

¹¹¹ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/300.

¹¹² Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/339.

¹¹³ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 2/289.

¹¹⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 2/117.

¹¹⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/256.

Sebî'nin (öl. 127/744) yüz kişiden hadis aldığını ve bu yüz kişiden onun dışında kimsenin hadis almadığını belirterek¹¹⁶ dolaylı yönden cerh etmiştir. Ancak kaynaklarda söz konusu râvi hakkında daha çok ta'dîl ifadeleri kullanılmaktadır.¹¹⁷ Ayrıca bahsi geçen râvinin ömrünün sonlarına doğru hafızasının zayıfladığına dair bilgiler de kitaplarda yer almaktadır.¹¹⁸ Başka bir örnekte ise Âcurrî, Ebû Dâvûd'a Reyhân b. Sa'îd'i (öl. 204/819) sorduğunda “sanki (Ebû Dâvûd) ondan razı değildi” şeklinde değerlendirmede bulunmuştur.¹¹⁹ Benzer şekilde Âcurrî, Ebû Dâvûd'a “Mu'âz b. Hişâm (öl. 200/815) senin yanında hüccet mi?” diye sorduğunda şöyle demiştir: “Bir şey söylemeyi uygun görmem, Yahyâ (b. Sa'îd el-Ķatân) ise ondan razı değildi.”¹²⁰ Nitekim kaynaklarda söz konusu râvinin hem cerhine hem de ta'dîline yönelik ifadeler yer almaktadır.¹²¹

Öte taraftan Ebû Dâvûd, kimi râvileri dolaylı yönden ta'dîl etmiştir. Nitekim kendisine Fuḍayl b. Meysere (öl. ?) sorulduğunda “Şu'be'nin (öl. 160/776) ondan hadis aldığını belirterek dolaylı yönde tezkiye etmiştir.¹²² Kaynaklarda da onun ta'dîli yönünde ifadeler kullanılmıştır.¹²³ Keza kendisine 'İmrân (öl. ?) adındaki râvi sorulduğunda “Yahyâ b. Sa'îd ondan hadis tahdis etmiştir.” şeklinde cevap vermiştir.¹²⁴ Kaynaklarda da bu râvinin ta'dîline yönelik ifadeler daha fazla geçmektedir.¹²⁵ Dolayısıyla Ebû Dâvûd'a göre önemli bir münekkit, bir râviden hadis naklettiği zaman söz konusu râvinin ta'dîline hükmedilebilir. Ancak muhaddislerin çoğuna göre güvenilir bir kişinin herhangi bir râviden hadis nakletmesi râvi için ta'dîl olmaz.¹²⁶ Ayrıca Ebû Dâvûd'un da mutlak anlamda bunu savunduğunu söyleyemeyiz. Nitekim kendisine 'Abdirrahmân b. İbrâhîm (öl. ?) adındaki râviden 'Affân b. Müslim'in (öl. 220/835) hadis tahdis ettiği söylendiğinde “O benim yanımda münkeru'l-hadistir” diyerek¹²⁷ münekkitlerden olan 'Affân b. Müslim ondan tahdis etti diye olumlu görüş beyan etmemiştir. Kaynaklarda da söz konu râviyi münekkitlerin çoğunun cerh ettikleri yönünde bilgiler yer

¹¹⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/316. Eserin muhakkiklerinden olan Muhammed 'Alî Ķâsım el-'Ömerî de Ebû Dâvûd'dun yukarıda zikrettiği bilgilerden söz konusu râvinin zayıflığına işaret ettiğini belirtmiştir (bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlat*, thk. Muhammed 'Alî Ķâsım el-'Ömerî, 175).

¹¹⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 22/110-111.

¹¹⁸ Zehebî, *Siyer*, 5/394.

¹¹⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/358.

¹²⁰ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/378.

¹²¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 28/141-143.

¹²² Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/413.

¹²³ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 23/311.

¹²⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/418.

¹²⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 22/352-353.

¹²⁶ Ebû 'Amr Osmân b. Şalâhiddîn 'Abdirrahmân b. Mûsâ İbnü's-Şalâh eş-Şehrezûrî, *Mukaddimetu İbnü's-Şalâh ve Mehâsinu'l-işlâhî*, thk. 'Âişe Abdirrahmân (İstanbul: Âsîtâne Kitabevi, ts.), 294-295; Aşikkutlu, *Hadiste Ricâl Tenkidi*, 151.

¹²⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/387.

almaktadır.¹²⁸ Yine Ebû Dâvûd'a bir râvi ile ilgili "Hadisleri niye terk edilmiştir?" diye sorulduğunda "Süfyân es-Sevrî (öl. 161/778) gibi birinin yüz çevirdiği kişinin durumu başka ne olabilir"¹²⁹ şeklinde cevap vermiştir. Ayrıca ilgili yerde Ebû Dâvûd'un kendisi de söz konusu râvinin sika olmadığını belirtmiştir.¹³⁰ Dolayısıyla ona göre önemli muhaddislerin birinden yüz çevirmesi de o râvi için bir cerh sebebidir. Verilen örneklerden hareketle genel olarak Ebû Dâvûd'a göre önemli münekkitlerin bir râviden hadis nakletmesi veya rivâyet etmemesi; ilgili râvinin cerh veya ta'dîli için bir gerekçe olarak zikredilebilir.

5. EBÛ DÂVÛD'UN KULLANDIĞI CERH-TA'DÎL LAFIZLARI

Bu başlık altında Ebû Dâvûd'un râvileri değerlendirirken herhangi bir münekkide izafe etmeden doğrudan kendisinin kullandığı cerh-ta'dîl lafızlarına temas edilecektir. Ayrıca Seḥâvî'ye göre zikredilen cerh-ta'dîl lafızlarının hangi mertebede/derecede olduğuna da değinilecektir.¹³¹

5.1. Cerh Lafızları

Ebu Dâvûd, çeşitli cerh lafızlarından bir kısmını sıkça, bir kısmını ise nadir kullanmıştır. Burada bunlara temas edilecektir. Ayrıca en ağırından/şiddetlisinden başlayarak Seḥâvî'nin cerh lafızlarının gruplandırılmasına göre taksim de edilecektir.

i. "كَذَّابًا": Seḥâvî'ye göre bu ifade cerhin ikinci mertebesidir.¹³² Ebu Dâvûd'un zikrettiği en ağır cerh lafızlarından biri "كَذَّابًا" kelimesidir.¹³³ Ebu Dâvûd, birçok râviyi bu ifade ile cerh ederken bir yerde ise "لَيْسَ بِشَيْءٍ كَانَ مِنَ الْكُذَّابِينَ"¹³⁴ şeklinde, başka bir yerde de "كَانَ مِنَ الْكُذَّابِينَ" lafzıyla eleştirmiştir.¹³⁵ Bir râviyi de "كَذَّابٌ غَيْرُ ثِقَةٍ وَلَا مَأْمُونٌ" şeklinde üç lafızla cerh etmiştir.¹³⁶ Yine Ebu Dâvûd, Seḥâvî'ye göre cerhin ikinci mertebesinde¹³⁷ yer alan "يُضَعِّعُ الْحَدِيثَ" (hadisleri uyduruyor) ifadesi ile birçok râviyi,¹³⁸ "عِنْدَهُ أَحَادِيثٌ مَوْضُوعَةٌ" (Yanında uydurma hadisler vardır)¹³⁹ lafzıyla bir

¹²⁸ Zehebî, *Mizânü'l-İtidâl*, 2/545.

¹²⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/291.

¹³⁰ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/291.

¹³¹ Seḥâvî'nin tertibinin tercih edilmesinin sebebi, İbn Hacer'in tertibini de göz önünde bulundurarak ele almasından dolayıdır.

¹³² Muḥammed b. 'Abdirrâhmân es-Seḥâvî, *Fethu'l-muğîs bi-şerhi Elfiyyeti'l-ḥadîs*, thk. 'Abdulkerîm b. 'Abdillâh b. 'Abdirrâhmân el-Ḥudayrî- Muḥammed b. 'Abdillâh (Riyâd: Dâru'l-Minhâc, 1426), 2/289.

¹³³ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/152, 183, 191, 214, 391; 2/279, 300, 310, 311.

¹³⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/243.

¹³⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 2/301.

¹³⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 2/288.

¹³⁷ Seḥâvî, *Fethu'l-muğîs*, 2/289.

¹³⁸ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/152, 183; 2/192, 228, 303, 311.

râviyi cerh etmiştir. Keza Ebu Dâvûd, “يصنع الحديث” (hadis üreten/uyduran) ifadesiyle birlikte bir râviyi “غير ثقة ولا مأمون كان يصنع الحديث” şeklinde üç lafızla cerh etmiştir.¹⁴⁰

ii. “مهم”: Seḥâvî'ye göre bu ifade cerhin üçüncü mertebesidir.¹⁴¹ Yalancılıkla itham edilen râviler için kullanılan bir cerh ifadesidir. Ebu Dâvûd'un sadece bir râvi için bu lafzı kullandığı tespit edilmiştir.¹⁴²

iii. “متروك”: Seḥâvî'ye göre bu ifade cerhin üçüncü mertebesidir.¹⁴³ Ebû Dâvûd, bu lafız ve kökünden türetilen kelimelerle birçok cerh lafzını kullanmıştır Bunlardan bir kısmı şu şekildedir: “متروك” (hadisleri metrûktur),¹⁴⁴ “متروك الحديث” (hadisi metrûktur),¹⁴⁵ “تُرِكَ حديثه” (hadisi terk edilmiştir),¹⁴⁶ “تركوا حديثه” (hadisini terk etmişlerdir)¹⁴⁷ ve “ترك الناس حديثه” (insanlar hadisini terk etmiştir).¹⁴⁸ Ebû Ğudde, Ebû Dâvûd'un “metrûku'l-hadîs”ten maksadı hadisinin terki üzerine münekkitlerin birleştiği râvi olduğunu, “metrûk” lafzını tek başına kullandığı râviler için ise böyle bir durumun söz konusu olmadığını belirtmiştir.¹⁴⁹

iv. “ليس بثقة”: Ebû Dâvûd, Seḥâvî'ye göre cerhin üçüncü mertebesinden¹⁵⁰ sayılan “ليس بثقة”¹⁵¹ ve “غير ثقة” (güvenilir değildir)¹⁵² lafızlarıyla bazı râvileri tenkit etmiştir. ‘Abbâd b. Cüveyriye (öl. ?) adındaki râviyi ise “غير ثقة ولا مأمون” (güvenilir değildir)¹⁵³ şeklinde iki cerh ifadesiyle eleştirmiştir. Söz konusu râvi kaynaklar metrûku'l-hadis ve yalancılık gibi ifadelerle cerh edilmiştir.¹⁵⁴

¹³⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/183.

¹⁴⁰ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 2/234.

¹⁴¹ Seḥâvî, *Fethu'l-muġîs*, 2/290.

¹⁴² Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/336.

¹⁴³ Seḥâvî, *Fethu'l-muġîs*, 2/290.

¹⁴⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/319; 2/34.

¹⁴⁵ Aḥmed b. Ḥanbel, *Suâlat*, 225, 308; Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/225, 228, 369; 2/131, 195, 203, 297-298.

¹⁴⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/240, 303, 418; 2/165, 314.

¹⁴⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/289-290, 426; 2/143, 154, 161, 289, 309, 312.

¹⁴⁸ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/367; 2/65, 306.

¹⁴⁹ Ebû Dâvûd, “Risâletu'l-İmâm Ebî Dâvûd es-Sicistânî ilâ ehli Mekke fi vaşfi sünenihi”, 33 (Dipnot: 2). Ayrıca bkz. Zühal Karakaya, *Cerh Lafzı Olarak Metrûk ve Metrûkü'l-Hadîs -Ebû Dâvûd'un Sünen'i Örneği-* (Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 18.

¹⁵⁰ Seḥâvî, *Fethu'l-muġîs*, 2/291.

¹⁵¹ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/291, 292; 2/33, 269, 280.

¹⁵² Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/342; 2/280, 288, 292, 298, 303, 314.

¹⁵³ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/430. Diğer bazı örnekler için bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/171, 183; 2/13, 194.

¹⁵⁴ Bkz. Buḥârî, *Târîhu'l-kebir*, 6/43; Ebû Hâtim Muhammed b. Ḥibbân el-Büstî, *Kitâbu'l-Mecrûhîn mine'l-muḥaddîsîn*, thk. Ḥamdî 'Abdulmecîd es-Selefî (Riyâd: Dâru's-Şamî'î, 1420/2000), 2/162-163.

v. “لَيْسَ بِشَيْءٍ”: Şeḥâvî'ye göre bu ifade cerhin dördüncü mertebesinde yer alır.¹⁵⁵ Ebu Dâvûd'un “ضعيف” kelimesinden sonra en çok kullandığı ikinci cerh lafzı “لَيْسَ بِشَيْءٍ” cümlesidir.¹⁵⁶

vi. “لا يكتب حديثه”: Şeḥâvî'ye göre bu ifade de cerhin dördüncü mertebesinde dir.¹⁵⁷ Ebû Dâvûd, bazı râvileri “لا يكتب حديثه” (hadisi yazılmaz),¹⁵⁸ cümlesiyle bazılarını da “لا أكتب حديثه” (hadisini yazmam)¹⁵⁹ ve “لم أكتب عنه” (ondan hadis yazmadım)¹⁶⁰ ifadesiyle cerh etmiştir. Örneğin Ebû Dâvûd, Ca'fer b. Zübeyr'in (öl. 140/757) iyi insanlardan olduğunu vurguladığı halde kendisinden hadis yazmadığını belirtmiştir.¹⁶¹ Yani olaya sadece takva boyutu açısından bakmamış, râvinin hadis nakletme ehliyetine sahip olup olmadığına da dikkat etmiştir.

vii. “منكر الحديث”: Şeḥâvî'ye göre bu ifade cerhin beşinci mertebesinde dir.¹⁶² Ebû Dâvûd, bu ifade ve türevleriyle birçok cerh lafzını kullanmıştır. Birçok râvi için “منكر الحديث” (hadisleri münkerdir);¹⁶³ bazı râviler için ise “حديثه منكر” (hadisi münkerdir),¹⁶⁴ “رؤى أحاديث مناكير” (münker hadisleri rivâyet eder);¹⁶⁵ iki râvi içinde “عنده مناكير” (yanında münker (hadisler) var)¹⁶⁶ ifadesini kaydetmiştir.

viii. “ضعيف”: Şeḥâvî'ye göre bu ifade de cerhin beşinci mertebesinde yer alır.¹⁶⁷ Ebu Dâvûd'un en çok kullandığı cerh lafzı “ضعيف” kelimesidir.¹⁶⁸ Ebu Dâvûd, râvileri cerh ederken genellikle “ضعيف” demekle yetinmiş ve bu lafzı tek başına kullanmıştır. Bazen ise başka kelimelerle birleştirerek istimal etmiştir. Örneğin Muhammed b. Süleymân'ı (öl.181/797)

¹⁵⁵ Şeḥâvî, *Fethu'l-muğîs*, 2/292.

¹⁵⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/167, 168, 176, 200, 207, 213, 214, 218, 219, 226, 265, 271, 307, 329, 358, 361, 370, 390, 405, 430, 445, 446; 2/22, 23, 41, 49.

¹⁵⁷ Şeḥâvî, *Fethu'l-muğîs*, 2/291.

¹⁵⁸ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/231, 266, 393, 406, 421; 2/123, 182, 280. Ayrıca bk. 1/363, 415.

¹⁵⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/387, 431; 2/281.

¹⁶⁰ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/152; 2/101, 165, 279.

¹⁶¹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/387.

¹⁶² Şeḥâvî, *Fethu'l-muğîs*, 2/292.

¹⁶³ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 25 (No. 4846); Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/370, 387, 390; 2/113, 129.

¹⁶⁴ Ebû Dâvûd, “Ṭahâret”, 95 (No. 248).

¹⁶⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/291; 2/89, 126. Ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/152, 247; 2/149.

¹⁶⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/340. Ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/307.

¹⁶⁷ Şeḥâvî, *Fethu'l-muğîs*, 2/292.

¹⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *Suâlât*, 369; Ebû Dâvûd, “Ṭahâret”, 95 (No. 248); “Şalât”, 295 (No. 1270), 316 (No. 1377); “Menâsik”, 41 (No. 1854); “Cenâiz”, 50 (No. 3184); “Edeb”, 120 (No. 5120); Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/150, 169, 189, 209, 218, 241, 248, 266, 274, 277, 300, 309, 360,361, 362, 363, 364,368, 373, 383, 388, 391, 404, 409, 411, 420, 423; 2/52, 53, 54, 56, 59, 61. Ebû Dâvûd'un *Suâlât*'ında burada kaydedilenlerin dışında birçok yerde söz konusu terim geçmektedir. Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde “zayıf” diye nitelendirdiği râvileri, *Sünen*'in mukakkikleri de zayıf olarak değerlendirmişlerdir.

“ضعيف الحديث”;¹⁶⁹ diğeri bir râviyi ise “شيخ ضعيف” (zayıf bir râvidir);¹⁷⁰ başka bir râviyi de “ضعيف لا” ifadesiyle cerh etmiştir. Zaman zaman “ضعيف” ifadesini haklarında kullandığı râviler için ek bilgiler de vermiştir. Örneğin Cesr b. Ferqad'ın (öl. ?) zayıf olduğunu belirttikten sonra ‘Adurrâhmân b. Mehdî'nin ondan rivâyette bulunduğunu ifade etmiştir.¹⁷² Diğeri bir râviyi de “فَدْرِيُّ ضَعِيفٌ” diye nitelendirmiştir.¹⁷³ Bir râvi için ise “zayıf” olduğunu söylemiş ve onun hakkında bilgi almak için ‘Abbâs el-‘Anberî'ye (öl. 246/860) mektup yazdığını, söz konusu âlimin kendisine bu râviyle ilgili “zayıftır” şeklinde cevap yazdığını ifade etmiştir.¹⁷⁴ Buradan hareketle Ebu Dâvûd'un sadece bu ifadeyi kullanarak haklarında görüş beyan ettiği râviler zayıf olarak değerlendirilir. “ضعيف” lafzı ile birlikte başka bir kelime istimal ettiğinde ise zayıflığın derecesi kullanılan karineye göre artar ya da düşer. Öte taraftan Ebû Dâvûd, Eclâh adındaki râviyi zayıf olarak nitelendirdiği halde¹⁷⁵ *Sünen*'inde Eclâh'ın vasıtasıyla nakledilen bir rivâyete yer vermiştir.¹⁷⁶ Ancak Ebû Dâvûd, Mekke ehline gönderdiği risalesinde sağlam bir rivâyet bulunmadığı zaman eserine zayıf rivâyetleri de aldığını açık bir şekilde ifade etmiştir.¹⁷⁷ Bunun yanında Ebû Dâvûd, söz konusu râviden Yaḥyâ el-Ḳattân'ın da hadis rivâyet ettiğini belirtmiştir.¹⁷⁸ Daha önceki konularda da temas edildiği gibi Ebû Dâvûd'a göre önemli bir münekkit, bir râviden hadis nakledeyse bu nakil onun için ta'dîl olur. Kendisi de bu nedenle bu hadisi eserine aldığı anlaşılmaktadır.

ix. “مضطرب الحديث”:¹⁷⁹ Seḥâvî'ye göre bu ifade cerhin beşinci mertebesinde yer alır.¹⁸⁰

x. “لَيْسَ بِالْقَوِي”:¹⁸¹ Seḥâvî'ye göre bu ifade cerhin altıncı mertebesinde yer alır.¹⁸¹ Ebû Dâvûd, *Sünen*'inde zikrettiği bir râviyi “لَيْسَ بِالْقَوِي”¹⁸² ifadesiyle cerh etmiştir. Bazı râvileri ise “لَيْسَ بِذَلِكَ” (o kadar da sağlam değildir)¹⁸³ lafzıyla tenkit etmiştir.

¹⁶⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/301. Diğeri örnekler için bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/357, 370; 2/76, 116-117, 119, 184, 252, 285. Müttekaddimuna göre bu cerh lafzı üçüncü derece/mertebede yer alır (bkz. Aşikkutlu, *Hadiste Ricâl Tenkidi*, 179).

¹⁷⁰ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/415; 2/251.

¹⁷¹ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/431.

¹⁷² Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/362.

¹⁷³ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/364.

¹⁷⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/373.

¹⁷⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/318.

¹⁷⁶ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 157 (No. 5220).

¹⁷⁷ Ebû Dâvûd, “Risâletu'l-İmâm Ebî Dâvûd es-Sicistânî ilâ ehli Mekke fî vaşfi sünenihi”, 48.

¹⁷⁸ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/319.

¹⁷⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 2/39, 263.

¹⁸⁰ Seḥâvî, *Fethu'l-muğîs*, 2/293.

¹⁸¹ Seḥâvî, *Fethu'l-muğîs*, 2/293.

¹⁸² Ebû Dâvûd, “Libâs”, 34 (No. 4104); *el-Merâsil*, 247; Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 2/48, 162.

¹⁸³ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/205, 364, 368, 393, 429; 2/53, 59, 63, 142. Ebû Dâvûd, bir râvi için “لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ” dedikten sonra “لَيْسَ بِذَلِكَ الْقَوِي” ifadesini kullanmıştır (bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/351). Dolayısıyla “لَيْسَ بِذَلِكَ الْقَوِي” ifadesini haklarında kullandığı râvilerin cerh edilmesine daha yakın olduğu anlaşılmaktadır.

xi. Ebû Dâvûd, bazı râvileri haklarında bilinen herhangi bir cerh-ta'dîl olmadığı için "مجهول",¹⁸⁴ "لا يعرف"¹⁸⁵ gibi ifadelerle değerlendirmiştir. Seḥâvî'ye göre "مجهول" ifadesi de cerhin altıncı mertebesinde yer alır.¹⁸⁶

xii. "من الضَّالِّين": Ebû Dâvûd, bir râviyi "من الضَّالِّين" (sapıtanlardandır),¹⁸⁷ diğer bir râviyi ise "أحاديثه البواطيل" (hadisleri batıldır)¹⁸⁸ ifadesiyle cerh etmiştir.

xiii. "واهي الحديث": Ebû Dâvûd, "واهي الحديث" (hadisi son derece zayıftır)¹⁸⁹ lafzıyla sadece Ebû Süfyân es-Se'dî adındaki râviyi cerh etmiştir. Kaynaklarda da bu râvi tenkit edilmiştir.¹⁹⁰

xiv. "لَيْسَ بِالَّذِي يَعْتَمِدُ عَلَيْهِ": Ebû Dâvûd, 'Aṭiyye b. Sa'd el-'Avfî (öl. 111/729) adındaki râviyi "لَيْسَ بِالَّذِي يَعْتَمِدُ عَلَيْهِ" (itimat edilecek biri değildir)¹⁹¹ şeklinde değerlendirdiği halde eserinde onun vasıtasıyla nakledilen birçok habere yer vermiştir ve bu rivâyetlerin tamamına yakını Ebû Sa'îd el-Ḥudrî (öl. 74/693) kanalıyla nakledilmiştir.¹⁹² Üstelik kaynaklarda söz konusu râvinin daha çok cerhine yönelik ifadeler kullanılmıştır.¹⁹³

xv. "يخطئ": Râvinin zaptına yönelik bir cerh lafzıdır. Ebû Dâvûd, bazı râvileri "يخطئ",¹⁹⁴ lafzı ile bazılarını ise "يخطئ في الحديث" (hadiste hata yapar)¹⁹⁵ şeklinde değerlendirmeye tabi tutmuştur.

xvi. "ثقة شبه الضعيف": Ebû Dâvûd, diğer münekkitlerin kullanmadığı ve cerh-ta'dîl karışımı olan "ثقة شبه الضعيف" (zayıflara benzeyen sikadır) ifadesini Dâvûd b. Muḥabber (öl. 206/821) adındaki râvi için kullanmıştır.¹⁹⁶ Ebû Dâvûd'u böyle bir değerlendirmeye sevk eden temel etken hocası Yahya b. Ma'în olabilir. Çünkü bu cümleyi kurduktan sonra İbn Ma'în'in söz konusu râvi'yi tevsik ettiği şeklinde bir bilginin kendisine ulaştığını belirtmiştir. Kaynaklarda ise daha çok İbn Muḥabber'in cerhine yönelik ifadeler kaydedilmiştir.¹⁹⁷ Ebû

¹⁸⁴ Ebû Dâvûd, "Eṭ'ime", 1 (No. 3741); "Edeb", 179 (No. 5271).

¹⁸⁵ Ebû Dâvûd, "Eymân ve'n-Nuzûr", 15 (No. 3274); Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 2/87.

¹⁸⁶ Seḥâvî, *Fethu'l-muġîs*, 2/295.

¹⁸⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/419.

¹⁸⁸ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/191.

¹⁸⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/266.

¹⁹⁰ Bkz. Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 2/336.

¹⁹¹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/264.

¹⁹² Bazı örnekler için bkz. Ebû Dâvûd, "Buyu", 59 (No: 3468); "Ḥurûf" (No. 3978, 3987, 3998, 3999); "Melâḥim" 17 (No. 4344).

¹⁹³ İbn 'Adî, *el-Kâmil fi'd-ḡu'afâi'r-ricâl*, 7/84; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 20/147-148.

¹⁹⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/179, 234, 295, 301; 2/187, 293.

¹⁹⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/234, 306.

¹⁹⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/356.

¹⁹⁷ Buḥârî, *Târîḡu'l-kebir*, 3/244; Ebû Bekr Aḡmed b. 'Alî b. Sâbit el-Ḥaṡîb el-Baġdâdî, *Târîḡu Medineti's-Selâm (Târîḡu Baġdâd)*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmî, 1422/2001), 9/326; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 2/20; Moġulṡây b. Kılıç, *İkmâlu Tehzîbu'l-Kemâl*, 4/263-264; Ḥayruddîn b. Maḡmûd b. Muḡammed ez-Ziriklî ed-Dımaşġî,

Dâvûd'un kullandığı diğer bazı cerh lafızları ise şunlardır: “لَيْسَ هُوَ عِنْدِي حِجَّةٌ” (o, yanımda hüccet değildir).¹⁹⁸ “يَقْلِبُ الْأَسْمَاءَ” (isimlerin yerini değiştirir (tedlîs yapardı),¹⁹⁹ “مُغْفَلًا” (kapılıgandır),²⁰⁰ “يَحْتَمِلُ” (hadisleri anlamazdı),²⁰³ “لَمْ يَكُنْ يَفْهَمُ الْحَدِيثَ” (hadisleri anlamazdı),²⁰³ “شَيْخٌ مُغْفَلٌ” (kötü bir adam idi),²⁰² “كَانَ رَجُلٌ سَوَاءٌ” (kötü bir adam idi),²⁰² “شَيْخٌ مُغْفَلٌ” (hadisleri anlamazdı),²⁰³ “لَمْ يَكُنْ يَفْهَمُ الْحَدِيثَ” (hadisleri anlamazdı),²⁰³ “لَا أُحَدِّثُ عَنْهُ” (onun hadislerini tahric etmem),²⁰⁵ “لَا أُحَدِّثُ عَنْهُ” (onun hadislerini tahric etmem),²⁰⁵ “التَّلْقِينَ” (telkine açtı),²⁰⁴ “لَا أُحَدِّثُ عَنْهُ” (onun hadislerini tahric etmem),²⁰⁵ “لَا أُحَدِّثُ عَنْهُ” (onun hadislerini tahric etmem),²⁰⁵ Ebû Dâvûd, hadislerini yazdığı halde başkalarına eda etmediği râviler mevcuttur. Bu da onların rivâyetlerine tam güvenmediği anlamına gelir. Örneğin Huseyn b. 'Amr el-'Ankazî (öl. ?) adındaki râvi kendisine sorulduğunda Ebû Dâvûd, “ondan (hadis) yazdım. Fakat ondan hadis tahdis (eda) etmem” diye cevap vermiştir.²⁰⁷

5.2. Ta'dîl Lafızları

Ebu Dâvûd, çeşitli ta'dîl lafızlarından bir kısmını sıkça, bir kısmını ise nadir kullanmıştır. Bu başlık altında bunlara temas edilecektir. Ayrıca en kuvvetlisinden başlayarak Şehâvî'nin ta'dîl lafızlarının gruplandırılmasına göre taksim edilecektir.

i. “ثِقَّةٌ، ثِقَّةٌ”: Şehâvî'ye göre bu ifade ta'dîlin üçüncü mertebesinde yer alır.²⁰⁸ Ebu Dâvûd, birçok râviyi ta'dîl sığınağı olan “sika” kelimesini tekrar ederek “ثِقَّةٌ، ثِقَّةٌ”²⁰⁹ ifadesiyle tezkiye etmiştir. Bazı yerlerde ise “ثِقَّةٌ” lafzını başka bir kelimeyle birlikte “ثِقَّةٌ مَأْمُونٌ”²¹⁰ şeklinde kullanmıştır. Ebu Dâvûd, genel olarak mübalağalı cerh-ta'dîl lafızlarından kaçınmıştır.

ii. “ثِقَّةٌ”: Şehâvî'ye göre bu ifade ta'dîlin dördüncü mertebesinde yer alır.²¹¹ Ebu Dâvûd'un en çok kullandığı ta'dîl lafzı “ثِقَّةٌ”²¹² kelimesidir. Ebu Dâvûd, râvileri ta'dîl ederken

el-A'lâm Kâmusu Terâcim li'eşheri'ricâli ve'n-nisâi mine'l-'Arabi ve'l-Musta'ribîne ve'l-Musteşrikiîne (Beyrut: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, 2002), 2/334.

¹⁹⁸ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/178, 179; 2/71.

¹⁹⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/327-328. Yukarıdaki cümleden maksat râvinin meşhur olmayan ismi veya künyesi ile zikredilmesidir (bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/327, Dipnot: 10).

²⁰⁰ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/277.

²⁰¹ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 2/203.

²⁰² Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/341, 416. Bu ifade ile cerh ettiği bir râviyi zındıklık ile de suçlamıştır (bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/416).

²⁰³ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 2/258.

²⁰⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 2/142.

²⁰⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/356, 395.

²⁰⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/288, 410; 2/198, 290.

²⁰⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/288. Söz konusu bilginin Arapça metni şöyledir: “كُتِبَتْ عَنْهُ وَلَا أُحَدِّثُ عَنْهُ”

²⁰⁸ Şehâvî, *Fethu'l-muğîs*, 2/278.

²⁰⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/431, 153, 176, 185, 238; 2/69, 196, 291, 309.

²¹⁰ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/224; 2/308.

²¹¹ Şehâvî, *Fethu'l-muğîs*, 2/279.

²¹² Ahmed b. Hanbel, *Suâlat*, 245; Ebû Dâvûd, “Ṭahâret” 106 (No. 287); “Menâsik”, 78 (No. 1985); “Akdiye”, 24 (No. 3620); “Diyât”, 19 (No. 4564); “Edeb”, 88 (No. 4993); Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/148, 158, 161, 162, 163, 166, 169, 176, 177,

genellikle “ثقة” demekle yetinmiş ve bu lafzı tek başına kullanmıştır. Bazen ise başka kelimelerle birleştirerek istimal etmiştir. Örneğin Eyyüb b. ‘Â’iz’i (öl. ?) “ثقة إلا أنه مرجئ” (güvenilirdir. Ancak Mürchie’denir)²¹³ şeklinde değerlendirmiştir. Ebû Dâvûd, söz konusu kişinin güvenilir olmakla birlikte Mürchie fırkasından olduğu için muteyakkız olmaya dikkat çekmiştir. Kaynaklarda da Eyyüb b. ‘Â’iz’in (öl. ?) ta’dîli ile ilgili bilgiler kaydedilmiştir.²¹⁴ Diğer bir râviyi “شيخ ثقة” (sika bir râvidir);²¹⁵ başka bir râviyi de “ما عندي من علمه شيء، أرجو أن يكون ثقة” (kendisiyle ilgili bir bilgim yok, umarım güvenilirdir)²¹⁶ ifadesiyle ta’dîl etmiştir. Ebû Dâvûd, Câbir b. Yezîd el-Cu’fî (öl. 128/745) için “جابر ثقة عند قوم”²¹⁷ diyerek mutlak anlamda tadil etmekten kaçınmıştır. Kaynaklarda da hem cerh hem de tezkiyesine yönelik ifadeler kullanılmıştır.²¹⁸ Bir râvi için ise “ثقة يخطيء”²¹⁹ diyerek temkinli yaklaşmıştır.

iii. Seḥâvî’ye göre “حجة”²²⁰ ifadesi de ta’dîlin dördüncü mertebesinde yer alır.²²¹

iv. “ثبت”: Seḥâvî’ye göre bu ifade de ta’dîlin dördüncü mertebesinde yer alır.²²² Ebû Dâvûd, “ثبت”²²³ ve bu kelimenin kökünden türetilen “ثابت” (rivâyetleri sağlamdır),²²⁴ “ثبت في” (hadiste sağlamdır)²²⁵ gibi ifadelerle bazı râvileri ta’dîl etmiştir. Öte taraftan Ebû Dâvûd’un “ثبت” ifadesiyle ta’dîl ettiği halde temkinli yaklaştığı kişiler de mevcuttur. Nitekim Ebû Dâvûd, Yezîd b. Ebî Ziyâd (öl. 136/753) için sebt/sağlam olduğunu ve onun hadisini terk eden herhangi bir kişiyi de bilmediğini ifade ettikten sonra “başkaları bana ondan daha sevimlidir/olumludur”²²⁶ demiştir.

184, 185, 192, 199, 201, 205, 206, 210, 211, 212, 213, 219, 233, 236, 239, 248, 250, 261, 263, 265, 268, 269, 298, 299, 300, 301, 303, 304, 306, 315, 316, 382, 384, 386, 388, 403, 405, 406, 409, 413, 422, 424, 426, 427, 428, 432, 433, 434, 435; 2/8, 10, 12, 19, 20, 21, 24, 25, 29, 35, 37, 39, 41, 43, 44, 52, 53. Ebû Dâvûd’un *Suâlat*’ında burada kaydedilenlerin dışında birçok yerde söz konusu terim geçmektedir. Ayrıca Ebû Dâvûd, bir senedi râvi ismi zikretmeden “حدثني ثقة” ifadesiyle bu lafza temas etmiştir (bkz. Ebû Dâvûd, “Nikah”, 23 (No. 2095).

²¹³ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/300.

²¹⁴ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, 3/478.

²¹⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/262-263.

²¹⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/303-304.

²¹⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/319.

²¹⁸ Ebû ‘Abdillâh Muḥammed b. Aḥmed b. Osmân b. Kaḡmâz ez-Zehebî, *Zuyûlu el-İber fi ḡaberi men ḡaber*, thk. Ebû Hâcer Muḥammed Sa’îd Zaḡlûl (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1405/1985), 1/128; Ziriklî, *el-A’lâm*, 2/105.

²¹⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 2/190.

²²⁰ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 2/192.

²²¹ Seḥâvî, *Fethu’l-muḡîs*, 2/279.

²²² Seḥâvî, *Fethu’l-muḡîs*, 2/279.

²²³ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/303, 390; 2/118, 204.

²²⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/352.

²²⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/339.

²²⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/303.

v. Seḥâvî'ye göre “صدق” (doğru sözlüdür)²²⁷ ifadesi ta'dîlin beşinci mertebesinde yer alır.²²⁸ Bu ifade Zehebî'ye göre ta'dîlin üçüncü,²²⁹ İbn Hacer²³⁰ göre ta'dîlin dördüncü mertebesidir.²³¹

vi. “لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ”: Seḥâvî'ye göre bu ifade de ta'dîlin beşinci mertebesinde yer alır.²³² Ebû Dâvûd'un “لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ” (kendisinde bir beis yoktur)²³³ ifadesi üzerine yapılan bir çalışmada Ebû Dâvûd'un söz konusu ifadeyi üç farklı anlamda kullandığını belirtilmiştir. Bunlardan biri “نُفْعَةٌ” anlamında istimal ettiğini ve Ebû Dâvûd'un bunu tercih etmesinin sebebi söz konusu râvinin az rivâyeti olduğunu belirtmek için olduğunu dile getirilmiştir. Diğerleri ise râvinin adaletine vurgu yapmak için ve en çok bu manada kullandığını ifade edilmiştir. Üçüncü anlamı ise kendisi hakkında bu ifade kullanılan râvi cerh edilmesine rağmen hadisleri itibar için yazılabileceğini belirtmek için olduğunu dile getirilmiştir. Ayrıca çalışmada Ebû Dâvûd'un bu ifadesini mutlak anlamda cerh veya tadil için kullanmak uygun olmayacağını belirtilmiştir.²³⁴ Ebû Dâvûd, bu ifadeyi zaman zaman “لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ. لَمْ أَكْتُبْ حَدِيثَهُ”²³⁵, “لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ، رَجُلٌ صَالِحٌ”²³⁶ ve “لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ”²³⁷ şeklinde başka lafızlarla da beraber kullanmıştır. Öte taraftan Ebû Dâvûd, Musâ b. Ḥalef (öl. 170/786) adındaki râvi için “لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ. لَيْسَ بِنَاكِ الْقَوِي” (kendisinde bir beis yoktur. O kadar da kavi/sağlam değildir)²³⁸ diyerek temkinli davranmıştır. Buna göre Ebû Dâvûd'un, haklarında olumlu görüş belirttiği râvilerin sanıldığı kadar sağlam olmadığını vurgulamak için bazen “لَيْسَ بِنَاكِ” ifadesini kullandığı anlaşılmaktadır. Yine Ebû Dâvûd, “لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ” ifadesini kullandığı başka bir râvinin hadislerini yazmadığını söyleyerek temkinli yaklaşmıştır.²³⁹ Ebû Dâvûd, “لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ” lafzı yerine bazen “لَا بَأْسَ بِهِ” (kendisinde bir problem yoktur)²⁴⁰ ifadesini de kaydetmiştir.

²²⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/171, 225, 262, 349, 354-355; 2/46, 80, 130, 155.

²²⁸ Seḥâvî, *Fethu'l-muğîs*, 2/282.

²²⁹ Recep Emin Gül, “Hadis İlminde Cerh-Tadil Mertebeleri”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43 (2015), 369.

²³⁰ Gül, “Hadis İlminde Cerh-Tadil Mertebeleri”, 374.

²³¹ Aşikkutlu, *Hadiste Ricâl Tenkidi*, 175.

²³² Seḥâvî, *Fethu'l-muğîs*, 2/282.

²³³ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/155, 160, 169, 178, 210, 230, 244, 246, 302, 309, 310, 351, 355, 366, 367, 383, 393, 398, 402, 407, 408, 412 (366. Sayfadaki râvi ile ilgili bilgilerin aynısı burada da tekrar edilmiştir.), 421, 435, 439; 2/20, 24, 34, 37, 39, 41, 42, 52.

²³⁴ Detaylı bilgi için bkz. Aḥmed 'id Aḥmed el-'Aṭafi, “Muşalaḥu 'leyse bihi be'sun' 'inde'l-îmâm Ebî Dâvûd es-Sicistânî”, 333-334.

²³⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/310.

²³⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/408-409.

²³⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 2/18.

²³⁸ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/351.

²³⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/310.

²⁴⁰ Ebû Dâvûd, *Merâsil*, 294; Ebû Dâvûd, *Suâlat*, 1/160, 192, 201, 288, 297, 316, 362, 409-410, 425.

vii. “جَيِّدُ الْحَدِيثِ” (hadisleri iyidir)²⁴¹ ve “حَسَنُ الْحَدِيثِ” (hadisleri iyidir)²⁴² lafızları Seḥâvî'ye göre ta'dîlin altıncı mertebesinde yer alırlar.²⁴³ Zehebî'ye göre ise ta'dîlin dördüncü mertebesinde yer alır.²⁴⁴

viii. “صَالِحٌ”: Ebû Dâvûd bazı râviler için “صَالِحٌ” (salih bir kişidir),²⁴⁵ ifadesini tek başına kullandığı gibi bazen de “صَالِحُ الْحَدِيثِ” (hadisi ihticac/itibar için yazılabilir);²⁴⁶ “رَجُلٌ صَالِحٌ”²⁴⁷ şeklinde başka kelimelerle istimal etmiştir. Ebû Ğudde, (âlimlerin genel anlamda) bir râvinin adaletine vurgu yapmak için “صَالِحُ الْحَدِيثِ”; dini yönde iyi biri olduğuna değinmek için ise “صَالِحٌ” lafzı kullandıklarını ifade etmiştir.²⁴⁸ Bu kavram ile ilgili yapılan bir çalışmada Ebû Dâvûd ve diğer bazı âlimlerin “صَالِحٌ” istilâhının daha çok râvinin zabtında kusur bulunmakla birlikte hadisi incelemek üzere yazılabilecek râvileri nitelendirdiğini ifade edilmiştir.²⁴⁹ “صَالِحُ الْحَدِيثِ” ifadesi Seḥâvî'ye göre ta'dîlin altıncı mertebesinde yer alır.²⁵⁰

ix. “أَحَدُ الْأَحْيَانِ”: Ebû Dâvûd, mübalağalı ta'dîl lafızlarından olan “أَحَدُ الْأَحْيَانِ” (onun gibisi yoktur)²⁵¹ ifadesini Hâcib b. Ömer Ebû Huşeynete (öl. 158/774) için kullanmıştır.²⁵² Ancak Ebû Dâvûd'un bu abartılı ifadenin hemen arkasında ilgili râvi için “salih bir adamdır” şeklinde bir değerlendirmede bulunması, onun bu ifadeden kastı normal bir ta'dîl olduğu anlaşılmaktadır. Kaynaklarda da söz konusu râvi “ثِقَةٌ” gibi normal ifadelerle ta'dîl edilmiştir.²⁵³

x. “لَمْ أَسْمَعْ إِلَّا خَيْرًا”:²⁵⁴ Ebû Dâvûd, bazı râviler hakkında “لَمْ أَسْمَعْ إِلَّا خَيْرًا” (onun hakkında iyi şeyler dışında hiçbir şey işitmedim); “مَا بَلَغَنِي إِلَّا خَيْرًا” (onun hakkında bana iyi şeyler dışında hiçbir şey ulaşmamıştır)²⁵⁶ gibi cümlelerle olumlu görüş beyan etmiştir.

²⁴¹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/410.

²⁴² Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/163, 173, 364. Hasen hadis ifadesini bir hadis usulü terimi haline getiren Tirmizî (öl. 279) olduğu için Ebû Dâvûd'un bu lafzı lügat manasında kullandığı söylemek mümkündür.

²⁴³ Seḥâvî, *Fethu'l-muğîs*, 2/283.

²⁴⁴ Gül, “Hadis İlminde Cerh-Tadil Mertebeleri”, 369.

²⁴⁵ Ahmed b. Hânel, *Suâlât*, 177; Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/340, 341; 2/42, 133, 188, 189, 274.

²⁴⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/355; 2/206, 301.

²⁴⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/375, 420; 2/42, 178.

²⁴⁸ Leknevî, *er-Ref'u ve't-tekmîl fi'l-cerhi ve't-ta'dîl*, 138 (Dipnot: 1).

²⁴⁹ Zeynep Ekici, “Hadis İlminde Sâlih, Sâlihu'l-hadîs ve Suveylih Terimleri”, *Hadis ve Sîyer Araştırmaları* 4/1 (2018), 12-13.

²⁵⁰ Seḥâvî, *Fethu'l-muğîs*, 2/283.

²⁵¹ Halil İbrahim Turhan, *Cerh-Ta'dîl İlminin Hicrî İlk İki Asırdaki Gelişim Seyri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 173.

²⁵² Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/375.

²⁵³ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 5/202-203.

²⁵⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/154, 264-265, 303, 380, 418, 431; 2/74, 115, 156, 205.

²⁵⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/249, 298.

²⁵⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/269. Ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 2/44.

xi. “جَلِيلًا جَدًّا”: Ebû Dâvûd, zaman zaman ta'dîl ifadeleri kullanmadan kendisine sorulan râvilerle ilgili olumlu görüş beyan etmiştir. Bu tarz yaptığı tezkiye değerlendirmelerine örnek ifadelerden biri de “جَلِيلًا جَدًّا” (çok önemli biriydi)²⁵⁷ şeklindedir. Üstelik bu ifadenin aynısını Ebû Dâvûd'un kullandığı râvi için Yahyâ b. Ma'în de kullanmıştır.²⁵⁸ Buradan hareketle başka münekkitlerin kullandığı ta'dîl ifadelerini Ebû Dâvûd'un da aynen kullandığı anlaşılmaktadır. Ebû Dâvûdun kullandığı diğer bazı ta'dîl lafızları ise şunlardır: “واحد الناس”,²⁵⁹ “من الثقات”,²⁶⁰ “رجل”,²⁶¹ “صديق أمين مأمون”,²⁶² “معروف”,²⁶³ “لا أعلم أحدًا ترك حديثه”,²⁶⁴ “مستقيم الحديث”,²⁶⁵ “جائز الحديث”,²⁶⁶ “شويخ”,²⁶⁶

SONUÇ

Ebû Dâvûd'u'n eserlerinde ve diğer kaynaklarda râvilerle ilgili zikrettiği bilgilere göre onu mütesahil veya mu'tedil münekkitlerden saymak yerine ikisinin arasında bir yerde olduğunu belirtmek daha uygundur. Bununla birlikte mu'tedil münekkitlere daha yakın olduğunu söylemek mümkündür. Zira Ebu Dâvûd, genel olarak mübalağalı cerh-ta'dîl lafızlarından kaçınmıştır.

Ebû Dâvûd, râvileri cerh-ta'dîle tabi tutarken genellikle “güvenilirdir” veya “zayıftır” gibi ifadeleri kullanmış ve çoğunlukla bu cerh-ta'dîlin sebebini de açıklamamıştır. Dolaylı yönden de değerlendirdiği kişilerin yanında râvileri, naklettikleri rivâyetler üzerinden de tenkide tabi tutmuştur. Ebû Dâvûd'un cerh-ta'dîl metodundan biri râvileri birbirleri ile mukayese ederek ele almasıdır. Bazen de nisbi cerh-ta'dîl'e başvurmuştur. Ayrıca bid'at ehli olan râvileri doğrudan cerh etmek yerine onları durumlarına göre değerlendirmeyi tercih etmiştir.

Ebû Dâvûd, râvileri değerlendirirken bazen sadece kendi düşüncesini aktardığı gibi kendi görüşü ile birlikte münekkitlerin kullandıkları cerh-ta'dîl ifadelerine de yer vermiştir. Kimi zaman da sadece onların değerlendirmelerini zikretmekle yetinir. Onun râviler hakkındaki görüşleri ile münekkitlerin görüşleri genellikle örtüşmektedir. Bununla birlikte onlardan farklı düşündüğü de olmuştur. Ayrıca zayıf olarak nitelendirdiği halde *Sünen*'inde rivâyetlerine yer verdiği râviler de bulunmaktadır.

²⁵⁷ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/268.

²⁵⁸ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/336.

²⁵⁹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/179.

²⁶⁰ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 109 (No. 5081); Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/147, 316, 409; 2/69, 183, 259.

²⁶¹ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 2/115.

²⁶² Ebû Dâvûd, “Ṭalâk”, 6 (No. 2188); Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/283, 428.

²⁶³ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/303.

²⁶⁴ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/410.

²⁶⁵ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/209; 2/236.

²⁶⁶ Ebû Dâvûd, *Suâlât*, 1/367.

Ebû Dâvûd, “yalancı, metrûk, güvenilir değil” gibi çeşitli cerh lafızları kullanmıştır. Bunun yanında “sika, sebt, sadûk,” gibi birçok ta'dîl ifadelerini de istimal etmiştir. Öte taraftan çalışmada Ebû Dâvûd'un tenkide tabi tuttuğu râvilerin vefatlarına bakıldığında çoğunun Ebû Dâvûd'un kendilerine yetişemediği kişilerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu değerlendirmelere ise hocalarından işittiği bilgilerden yola çıkarak ulaştığını söylemek mümkündür. Buradan hareketle onun, cerh-ta'dîl ile ilgili kullandığı lafızların çoğunu hocalarından aldığı anlaşılmaktadır. Kendisine has denilebilecek tek ifade ise “ثقة شبه الضعيف” (zayıflara benzeyen sika) şeklindeki cümledir. Ayrıca Ebû Dâvûd'un istimal ettiği cerh-ta'dîl ifadelerini ondan sonra gelen âlimler de ondan naklederek eserlerine almışlardır.

Son olarak Ebû Dâvûd'un kadın olan herhangi bir râvinin cerh veya ta'dîline yönelik kullandığı herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel. *Suâlâtü Ebî Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî Şâhibu's-Sünen li'l-İmâm Ahmed b. Hanbel fî cerhi'r-ruvâti ve't-ta'dîlim*. Thk. Ziyâd Muhammed Manşûr. Medine: Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 1414/1994.
- Ahmed 'id Ahmed el-'Aţafî. "Mustalaḥu 'leyse bihi be'sun' 'inde'l-İmâm Ebî Dâvûd es-Sicistânî". *Mecelletu Külliyyetü'd-Dirâsâtü'l-İslâmiyye ve'l-'Arabiyye li'l-Benât* 8/2 (2023), 287-350.
- Aşkkutlu, Emin. *Hadiste Ricâl Tenkidi*. İstanbul: M.Ü. İFAV. Yayınları, 1997.
- Buḥârî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buḥârî. *Târîḫü'l-kebîr*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l- Kutubi'l-'İlmiyye, ts..
- Büyükorhan, Şeyma. *Cerh-Ta'dîl İmamları ve Kategorileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Dinçoğlu, Mehmet. *Ebû Dâvûd'un Sünen'i: Kaynakları ve Tasnif Metodu*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî. *Kitâbu'z-Zühd*. Thk. Dıyâu'l-Ḥasen es-Selefi. Bombay: ed-Dâru's-Selefiyye, 1413/1993.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî. *el-Merâsil*. Thk. Şu'ayb el-Arnaût. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 2. Basım, 1418/1998.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî. "Risâletü'l-İmâm Ebî Dâvûd es-Sicistânî ilâ ehli Mekke fî vaşfi sünenihi". *Selâsu resâile fî 'ilmi muştalaḫi'l-ḥadîs*. Thk. 'Abdulfettâḫ Ebû Ğudde. Beyrût: Dâru'l-Beşâiru'l-İslâmiyye, 1426/2005.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî. *Suâlâtü Ebî 'Ubeyd el-Âcurri Ebâ Dâvûd Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî fî ma'rifeti'r-ricâli ve cerhihim ve ta'dîlim*. Thk. 'Abdulâlîm 'Abdulazîz el-Bestevî. 2 Cilt. Mekke: Dâru'l-İstikâme, 1418/1997.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî. *Suâlâtü Ebî 'Ubeyd el-Âcurri Ebâ Dâvûd es-Sicistânî fî'l-cerhi ve't-ta'dîl*. Thk. Muhammed 'Alî Kâsım el-'Ömerî. Y.y.: Mektebetu İbn Teymiyye, 2. Basım, 1413.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî. *es-Sünen*. Thk. Şu'ayb el-Arnaût - Muhammed Karabolelî. 7 Cilt. Dimaşk: Dâru'r-Risâletü'l-'Âlemiyye, 1430/2009.

- Ekici, Zeynep. "Hadis İlminde Sâlih, Sâlihu'l-hadîs ve Suveylih Terimleri". *Hadis ve Siyer Araştırmaları* 4/1 (2018), 7-39.
- Gül, Recep Emin. "Hadis İlminde Cerh-Tadil Mertebeleri". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43 (2015), 362-386.
- Haṭîb, Ebû Bekr Aḥmed b. 'Alî b. Sâbit el-Haṭîb el-Bağdâdî. *Târîhu Medineti's-Selâm (Târîhu Bağdâd)*. Thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 17 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmî, 1422/2001.
- İbn 'Adî, Ebû Aḥmed 'Abdullâh b. 'Adî el-Cürcânî. *el-Kâmil fi'd-ḍu'afâi'r-ricâl*. Thk. 'Âdil Aḥmed 'Abdulmevcûd - 'Ali Muḥammed Mu'avviḍ. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts..
- İbn Ḥacer, Ebu'l-Faḍl Aḥmed b. 'Alî b. Muḥammed b. Aḥmed b. Ḥacer el-'Asḳalânî. *el-İşâbe fi temyîzi's-şahâbe*. Thk. 'Abdullâh b. 'Abdulmuḥsin et-Türkî. 16 Cilt. Kahire: y.y., 1429/2008.
- İbn Ḥibbân, Ebû Ḥâtim Muḥammed b. Ḥibbân el-Büstî. *Kitâbu'l-Mecrûhîn mine'l-muḥaddîsîn*. Thk. Ḥamdî 'Abdulmecîd es-Selefi. 2 Cilt. Riyâd: Dâru's-Şamî'î, 1420/2000.
- İbn Nuḳṭa, Ebû Bekr Muḥammed b. 'Abdilġanî el-Ḥanbelî. *et-Taḳyîd li-ma'rifeti ruvâtî's-süneni ve'l-mesâid*. Thk. Ebû İdrîs Şerîf b. Şâlih et-Teşâdî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'n-Nevâdir, 1435/2014.
- İbn Sa'd, Ebû 'Abdillâh Muḥammed b. Sa'd el-Başrî. *eṭ-Ṭabaḳâtü'l-kübrâ*. Thk. Muḥammed 'Abdulḳâdir 'Atâ. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1418/1997.
- İbnü's-Şalâh, Ebû 'Amr Osmân b. Şalâhiddîn 'Abdirrahmân b. Mûsâ İbnü's-Şalâh eş-Şhrezûrî. *Mukaddimetu İbnü's-Şalâh ve Meḥâsinu'l-işîlâhî*. Thk. 'Âiše Abdirrahmân. İstanbul: Âsitâne Kitabevi, ts..
- Kandemir, M. Yaşar. "Ebû Dâvûd es-Sicistânî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10/119-121. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Karakaya, Zühal. *Cerh Lafzı Olarak Metrûk ve Metrûkü'l-Hadîs -Ebû Dâvûd'un Sünen'i Örneği-*. Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

- Leknevî, Ebu'l-Hasenât Muhammed 'Abdulḥay el-Leknevî. *er-Refu ve't-tekmîl fi'l-cerḥi ve't-ta'dîl*. Thk. 'Abdulfettâḥ Ebû Ğudde. Kahire: Dâru's-Selâm, 7. basım 1421/2000.
- Mizzî, Ebu'l-Ḥaccâc Yûsuf b. 'Abdirrâḥmân b. Yûsuf el-Mizzî. *Tehzîbu'l-Kemâl fi esmâ'i'r-ricâl*. Thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 35 Cilt. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1403-1413/1983-1992.
- Moğulṭây b. Kılıç b. 'Abdillâh el-Bekçerî. *İkmâlu Tehzîbu'l-Kemâl fi esmâ'i'r-ricâl*. Thk. 'Âdil b. Muhammed-Usâme b. İbrâhîm. 12 Cilt. Kahire: el-Fârûku'l-Ḥadîse, 1422/2001.
- Mu'avviḍ b. Bilâl el-'Avfî. *Ebû Dâvûd es-Sicistânî ve eseruhu fi ilmi'l-hadîs*. Mekke: Câmi'atu'l-Melik 'Abdulazîz, Kulliyetu's-Şerî'a ve'd-Dirâsâtî'l-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 1400/1980.
- Özdemir, Veysel. "Cerh Ta'dil ilminde Müteşeddîd ve Mütêsâhil Âlimler ve Uygulamalarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (Aralık 2014), 129-175.
- Seḥâvî, Muhammed b. 'Abdirrâḥmân es-Seḥâvî. *Fethu'l-muğîs bi-şerḥi Elfıyyeti'l-ḥadîs*. Thk. 'Abdulkerîm b. 'Abdillâh b. 'Abdirrâḥmân el-Ḥudayrî- Muhammed b. 'Abdillâh. 5 Cilt. Riyâd: Dâru'l-Minhâc, 1426.
- Seḥâvî, Muhammed b. 'Abdirrâḥmân es-Seḥâvî. "el-Mutekellimûne fi'r-ricâlî". *Erbe'u resâil fi 'ulûmi'l-ḥadîs*. Thk. 'Abdulfettâḥ Ebû Ğudde. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 5. Basım, 1410/1990.
- Ṭaberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Aḥmed et-Ṭaberânî. *el-Mu'cemu'l-kebîr*. Thk. Ḥamdî Abdülmecîd es-Selefi. 25 Cilt. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts..
- Tatlı, Mustafa. *Hadis Edebiyatında Suâlât Türü Eserler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Turhan, Halil İbrahim. *Cerh-Ta'dîl İlminin Hicrî İlk İki Asırdaki Gelişim Seyri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Yücel, Ahmet. *Hadis Usûlü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 53. Basım, 2021.

- Zehebî, Ebû 'Abdillâh Muḥammed b. Aḥmed b. Osmân b. Ḳaymâz ez-Zehebî. *Mîzânü'l-îtidâl fi naḳdi'r-ricâl*. Thk. 'Alî Muḥammed Bicâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts..
- Zehebî, Ebû 'Abdillâh Muḥammed b. Aḥmed b. Osmân b. Ḳaymâz ez-Zehebî. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*. Thk. Şu 'ayb el-Arnaût ve diğeri. 25 Cilt. Beyrut: Muessesetü'r-Risâle, 1402-1409/1982-1988.
- Zehebî, Ebû 'Abdillâh Muḥammed b. Aḥmed b. Osmân b. Ḳaymâz ez-Zehebî. *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*. Thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 17 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmî, 1424/2003.
- Zehebî, Ebû 'Abdillâh Muḥammed b. Aḥmed b. Osmân b. Ḳaymâz ez-Zehebî. "Zikru men yu'temedu ḳavluhu fi'l-cerhi ve't-ta'dîli". *Erbe'u resâil fi 'ulûmi'l-ḥadîs*. Thk. 'Abdulfettâḥ Ebû Ğudde. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 5. Basım, 1410/1990.
- Zehebî, Ebû 'Abdillâh Muḥammed b. Aḥmed b. Osmân b. Ḳaymâz ez-Zehebî. *Zuyûlu el-İber fi ḥaberi men ğaber*. Thk. Ebû Hâcer Muḥammed Sa'îd Zağlûl. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1405/1985
- Ziriklî, Ḥayruddîn b. Maḥmûd b. Muḥammed ez-Ziriklî ed-Dımaşķî. *el-A'lâm Ḳâmusu Terâcim li'eşheri'r-ricâli ve'n-nisâi mine'l-'Arabi ve'l-Musta'ribîne ve'l-Musteşriķîne*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, 15. Basım, 2002.

EBÛ DÂVÛD'S JARH-TA'DEEL METHOD

Assist. Prof. Halil Kaya

Extended Abstract

Abû Dâvûd, who lived between 202-275 Hijri, not only narrated hadith but also evaluated narrators. Most of his evaluations are included in his work called *Suâlât*, which consists of the answers he gave to the questions that *Ācurrî's* asked him. Although being rare, there is information about the narrators' jarh-ta'deel in his other works. Abû Dâvûd was a student of Yaḥyâ b. Ma'în, Zuhayr b. Ḥarb b. Shaddâd al-Ḥarashî, Ahmad b. Hanbal, Nasr b. 'Alî al-Caḥḍamî, who were among the most important critics (*munaqqids*) of their time. In addition, he made statements about jarh-ta'deel, mostly without documents, from critics such as Shu'ba b. Ḥaccâc, Yaḥyâ b. Sa'îd al-Qaṭṭân and Süfyân b. 'Uyayna. Besides, hadith scholars such as Khatib al-Baghdâdî, Mizzî, Zahabî and Ibn Ḥajar al-'Asqalânî, who wrote works on rijal after Abû Dâvûd, made references to his evaluations in their books. On the other hand, according to the words jarh-ta'deel transferred from Abû Dâvûd in this study, he stayed away from exaggerated words jarh-ta'deel. In this respect, it has been concluded that he is closer to the moderate critics in the science of jarh-ta'deel. However, in the classical sources studies that divide the critics into three groups in as mutashaddid, mutasahil and mu'tadil, there is no opinion of any scholar who included Abû Dâvûd in one of these groups.

While Abû Dâvûd conveyed his own opinion evaluating the narrators, he sometimes included the expressions jarh-ta'deel used by critics along with his own opinion. Sometimes he was content with just mentioning their evaluations. His views on narrators generally coincide with the views of critics. However, there were times when he thought differently from them. In addition, there are also narrators whose narrations he includes in his Sunan, even though he describes them as weak.

Abû Dâvûd, like other critics, generally interpreted his narrators as jarh-ta'deel with expressions meaning "is weak", "is unreliable" or "is reliable", "is solid" etc. and did not explain the reason. On the other hand, Abû Dâvûd explained the reason for jarh-ta'deel, albeit a little. Sometimes he resorted to relative jarh-ta'deel. In addition, when critics compared narrators to each other, they mostly made comparisons such as "better than him" or "weaker than him". In other words, they do not provide any information about whether the person in question is absolutely weak or reliable, and some comparisons made in this way may be relative. As can be seen from the examples mentioned in the study, Abû Dâvûd clearly explained the absolute situation of one of the narrators he compared from time to time with expressions such as "is weak" or "is reliable". In addition, Abû Dâvûd sometimes contented himself with merely

introducing the narrators. He also gave information about whether the narrators encountered each other or not. In addition, Abû Dâvûd finds it more accurate to evaluate the narrators who are people of bid'ah according to their situation, rather than directly criticizing or amending them, and he preferred this method.

Almost all of the words used by Abû Dâvûd's narrators regarding jarh-ta'deel consist of words used in his period or before. The words he uses the most regarding the narrators' jarh are the words "ضعيف" and "لَيْسَ بِشَيْءٍ". In addition to these, he also uses various words meaning "liar, derelict, unreliable". Regarding the ta'deel of the narrators, the words "ثقة" and "لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ" are mostly used. In addition to these, he also uses many ta'deel expressions with meanings such as "sabbat, sadûk, hadiths ceyyid". The only expression that can be considered unique to him is the sentence "ثقة شبه الضعيف" (it is the siqa that resembles weak narrators). On the other hand, the words jarh-ta'deel, meaning "he strengthens the pillars of lies", "he was forgetful", "he is astray and causes people to go astray", "he is intelligent" and "it is the source of memory", which were not used directly by Abû Dâvûd's himself, but were used by other critics, were also used in his work. The most exaggerated ta'deel phrase he recorded in his work is the expression "siqatun siqatun siqatun". He took this from Aḥmad b. Hanbal's evaluation of a narrator.

Keywords: Hadith, Rijal Science, Jarh, Ta'deel, Abû Dâvûd